

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۱، پیاپی ۵

بازآفرینی فرهنگ مبنا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی پایدار (موردپژوهی: بافت تاریخی

محله راه ری قزوین)

مهرانوش مفیدی^۱، تقی قاسم شریفی^۲

۱-استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

۲-پژوهشگر دوره دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۲۳

چکیده

رشد روزافزون جمعیت شهرها در سطح کشور موجب چالش‌های در ساخت شهرها شده است خصوصاً شهرهایی که در آن معضل بافت‌های ناکارآمد رو به ازدیاد می‌باشد. در چند دهه گذشته بسیاری از بافت‌های تاریخی کشور دچار به دلیل سهل‌انگاری ناشی از بی‌تدبیری آسیب‌های اجتماعی و زیست‌محیطی گردیده که موجب استهلاک بنا، ساخت و ساز بی‌کیفیت و عدم استحکام بنا، فرسودگی زیرساخت‌ها و فقدان خدمات و فضای سبز شده است. از سوی دیگر تحول بازآفرینی شهری، داستان تعامل و گاه تضاد اولویت‌های اقتصادی و فرهنگی بوده و این موضوع در بستر تغییر پارادایم‌ها و الگوهای حاکم بر نظام‌های سیاسی-اقتصادی و تحولات اجتماعی رخ داده است. در این بین نقش فرهنگ در بازآفرینی شهری نسبت به دیگر عوامل تغییر معناداری داشته است؛ چنانچه در دهه‌های اخیر تأکیدات فرهنگی اصلی‌ترین رویکرد در بازآفرینی شهری شده است. شهرتاریخی قزوین با برخورداری از بافتی تاریخی واجد ارزش مرمت، حفاظت و نگهداری و با دارا بودن پتانسیل‌های بسیار مناسب تاریخی و جاذبه‌های گردشگری، امکانات توسعه فراوانی دارد؛ با این حال، در اثر برخی سهل‌انگاری‌ها و اقدامات بی‌ملاحظه و نیز عدم توجه به روند فرسودگی، علی‌رغم وجود طرح‌های متعدد، مشکلات بافت‌درسالهای اخیر افزایش یافته است و نیاز به احیای فعالانه بافت را ضروری نشان می‌دهد. پژوهش حاضر ضمن بررسی و تدقیق ادبیات توسعه اجتماع محلی به دنبال تبیین جایگاه آن در بازآفرینی فرهنگ مبنا است، بدین منظور با توجه بررسی مبانی و ادبیات موضوع و قرارگیری در پارادایم ساختارگرا برای راهبرد تحقیق از روش تحقیق کیفی استفاده شده و تدابیر مورد استفاده در این روش مصاحبه عمیق و تحلیل محتوا می‌باشد که با استدلال منطقی سعی کردیم که ارتباط خوبی در مراحل تحقیق بوجود آوریم. در ادامه همچنین سازوکار چنین ارتباطی را در قالب یک مدل مفهومی ارائه کردیم؛ این مدل مفهومی می‌تواند راهبردهایی برای عملیاتی کردن رویکرد بازآفرینی فرهنگ مبنا با توسعه اجتماع محلی به عنوان رویکرد مداخله در بافت‌های تاریخی محله راه ری شهر قزوین (بافت‌های که رهایی آن موجب مساله شده) شهری ارائه دهد. لذا هدف اصلی این مقاله بازآفرینی فرهنگ مبنا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی بافت تاریخی محله راه ری شهر قزوین جهت ایجاد پیوند بین جاذبه‌های فرهنگی از طریق توسعه اجتماع محلی و ارتقاء تعاملات فرهنگی بر مبنای ایده بازآفرینی فرهنگ مبنا است. در این رویکرد، فرهنگ به عنوان یکی از سرمایه‌های اصلی محله شناخته می‌شود. در پایان نیز یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که بافت تاریخی محله راه ری قزوین با داشتن پتانسیل‌های تاریخی و گردشگری امکانات توسعه مناسبی دارد و توجه به عوامل اصلی فرهنگ و اجتماع می‌تواند ارتباط عمیقی بین رویکرد بازآفرینی فرهنگ مبنا و توسعه اجتماع محلی پدید آورده و راهگشا حل مساله ناکارآمدی بافت تاریخی محله باشد.

واژگان کلیدی: بازآفرینی شهری - بازآفرینی فرهنگ مبنا - توسعه اجتماع محلی - بافت تاریخی - قزوین - محله راه ری

■ مقدمه

امروزه شهرهای مدرن و محلات جدید معرف شهر هستند. این درحالیست که بافت های دارای ارزش تاریخی هویت شهر را معرفی می کنند.

محلات قدیمی شهرها نه فقط به خاطر بافت و خصوصیتی که دارند نیز محدوده های مهمی محسوب می شوند و ارائه کننده ی هویت، تاریخ و فرهنگ هر منطقه اند. شهرقزوین با برخورداری از بافتی تاریخی ناکارآمد و واجد ارزش مرمت، حفاظت و نگه داری و با دارا بودن پتانسیل های بسیار مناسب تاریخی و جاذبه های گردشگری امکانات توسعه ای فراوانی دارند. با این حال در اثر برخی سهل انگاری ها و عدم توجه به روند فرسودگی، علی رقم وجود طرح های متعدد مشکلات بافت در سال های اخیر افزایش یافته و بسیاری از اینگونه بافتها در خطر از دست دادن هویت و نقش سنتی خود می باشند. بافتهای ناکارآمد دارای مشکلات زیادی از لحاظ شرایط کالبدی، عبور و مرور، اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی برای زندگی امروزی می باشد.

محله راه ری از سلسله محلات بافت تاریخی شهر قزوین به دلیل قرارگرفتن در مجاورت حرم مطهر شاهزاده حسین و ورودی شهر قزوین از جنوب شرق از یک سو و سالم ماندن بخش اعظمی از بافت قدیمی محله و زنده بودن ساختار اصلی آن از سویی دیگر، و با توجه به پتانسیل های بافت تاریخی (محله راه ری) و قرارگیری چند عنصر فرهنگی و تاریخی مهم شهر قزوین مستعد بازآفرینی فرهنگ مینا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی پایدار می باشد، توجه سرمایه گذاران و مدیران شهری با مشارکت ساکنین در جهت بازآفرینی محله تاریخی راه ری و توسعه اقتصاد محلی، می تواند حرکتی در جهت رفع مشکلات موجود در مقابل این محله باشد و به بهبود کیفیت زندگی ساکنان آن کمک نماید. همچنین «بازآفرینی فرهنگ - مینا» رامی توان اصلی ترین رویکرد بازآفرینی شهری در دودهمه اخیر دانست. کاربست فرهنگ در جایگاهی راهبردی، و باهدف دستیابی به سازوکاری اقتصادی و پررونق که می تواند متضمن اهداف توسعه ای باشد و چهره ای فرهنگ گرا برای شهر هاترسیم کند، رویه ای است که در چارچوب باز آفرینی شهرها به آن اهمیت فراوانی داده شده است.

■ بیان مساله

محله راه ری، محله ای است که در بافت تاریخی و با ارزش شهر قزوین قرارداد و دارای هویت تاریخی و فرهنگی است، این محله به عنوان بخشی از محلات سکونتی بافت تاریخی، دچار افول وضعیت سکونت و پاسخگویی به نیاز های جدید ساکنین است که مهاجرت بومیان از بافت و اسکان ساکنان جدید کم درآمد و با اقامت موقت به بافت را در پی داشته است، این وضعیت و عواملی نظیر پایین بودن سطح درآمد، سواد و مهارت ساکنین، زوال فضایی و محیطی و افول فضاهای کسب و کار، پایین آمدن منزلت اجتماعی و کیفیت زندگی اجتماعی و کالبدی ساکنین فعلی در محله را در پی داشته است، فعالیت های صورت گرفته در جهت رونق گردشگری در محله و بافت تاریخی، بهره مندی مناسب و درآمدزایی پایداری را در بهبود وضع زندگی ساکنان و شهر نداشته و به دلیل نبود سازوکارهای مناسب تعامل ساکنان و مدیریت شهری و ضوابط و مقررات کارگشا، در نهایت نحوه مداخله در این بافت ها را دچار مشکل ناکارآمدی نموده است.

موضوع بسیار مهمی که در مواجهه با این بافتها وجود دارد، توجه به احیای آنها با اصل قرار دادن ساکنین و نیازهای افرادی است که ارتباط مکانی و تاریخی با فضا داشته و یا می توانند برقرار سازند. در عین حال زندگی در محیط های تاریخی و بافتهای کهن، به همان میزان که نیازمند هم احساس بودن با رخدادهای، خاطره ها و ریشه هاست، نیازمند اعتقاد به بروز تغییراتی نو در آنهاست. از این رو همزمان با بروز مسایل و مشکلات در این بافت ها توجه به بافت های قدیمی و تاریخی و رفع نا پایداری آن ها به موضوعی جدی و محوری در شهرها تبدیل شده به گونه ای که سازمان های ذیربط را به تکاپوی ساماندهی و احیای بافت مذکور سوق داده است و لزوم مداخله در این بافت ها را در دوره های زمانی مختلف مطرح نموده است. که

توجه به حفظ ارزش های فرهنگی و حفظ ثروت های بومی و تاریخی، انتقاد از ساخت و سازهای دارای یک نوع کاربری به جای کاربری های متعدد، توجه به اقدامات کیفی به موازات اقدامات کمی، مشارکت گروه های اجتماعی و انسانی و استفاده از سرمایه های درونی بافت برای بازآفرینی و غیره مشهود است.

یکی از رویکردهایی که امروزه در سطح جهان برای رهایی از مشکل ناکارآمدی خصوصاً بافت تاریخی و کیفیت و ارتقاء محیطی آن استفاده می شود بازآفرینی فرهنگ مینا است. همچنین توجه به نقش مردم و اجتماعات محلی، تأکید بر هویت محلی و حس تعلق به مکان به عنوان اصول تعیین کننده بازآفرینی شهری پایدار تأکید می شود. که در این مقاله سعی کردیم با بهره از این رویکرد به زوایا اجتماعی موضوع که تأکید بر توسعه اجتماع محلی دارد را مورد بررسی قرار دهیم.

■ اهمیت تحقیق

در بین رهیافت های مختلف اخیر پیرامون مداخلات در بافت های مشابه، به عنوان اصلی « بازآفرینی فرهنگ-مینا » رویکرد بازآفرینی از جامعیت بیشتری در دهه های اخیر برخوردار بوده و رهیافت ترین نوع بازآفرینی شهری شناخته شده است. بنابراین زمانی که محله در بافت تاریخی و فرهنگی شهر واقع شده باشد، اهمیت و ظرافت موضوع بیشتر شده و اهمیت پدیده فرهنگ پررنگ تر به نظر می رسد. مداخله با رویکرد بازآفرینی فرهنگ مینا که در مجموع موجب توسعه اجتماع محلی و پویایی بافت ناکارآمد محله راه ری از اهم موضوعات روز شهر قزوین می باشد که برای اهمیت آن باید به این موضوع ورود پیدا کرد.

■ ضرورت تحقیق

امروزه شهرهای تاریخی کشور درگیر مشکلات فراوانی چون فقر شهری، بحرانهای عدم اشتغال و بیکاری، درآمدهای ناپایدار اقتصادی، گرانی مسکن و افول کارکرد و سکونت در محلات تاریخی هستند که باعث شده تا در جهت کاهش و حل آنها یک سری از برنامه ها و تئوری های توسعه شهری را دنبال کنند که بازآفرینی فرهنگ مینا محلات یکی از آنهاست. علی رغم وجود طرح های متعدد، مشکلات بافت در سالهای اخیر افزایش یافته است و نیاز به احیای فعالانه بافت را ضروری نشان می دهد. بنابراین ضرورت پاره ای از حل این مسائل باعث شد تا این پژوهش به بازآفرینی محله راه ری، شهر قزوین با تأکید بر توسعه اجتماع محلی پایدار پرداخته شود.

■ سؤالات تحقیق:

- چگونه می توان با استفاده از عناصر واجد ارزش تاریخی به عنوان منابع اولیه محرک بازآفرینی در بافت های تاریخی و با بهره گیری از دیدگاه های بازآفرینی فرهنگ مینا، راهبردهایی جهت حفاظت پویا از بافت های تاریخی ناکارآمد و توسعه اجتماع محلی آن ارائه داد؟

- اصول بازآفرینی فرهنگ مینا با تأکید بر توسعه اجتماع محلی در بافت تاریخی محله راه ری کدام است؟

■ مبانی نظری

- پیشینه تحقیق

رابرتز و هیوسایک، ۲۰۰۳، در کتابی با عنوان: (بازآفرینی شهری، یک راهنما) با روش توصیفی در آن به موضوعاتی در ارتباط به بازآفرینی شهری با دیدگاه های گوناگون اجتماعی و فیزیکی و چگونگی شیوه مدیریتی در این حوزه پرداخته شده است این کتاب در ۴ بخش جداگانه تالیف شده که مفهوم بازآفرینی شهری موضوعات کلیدی در مدیریت بازآفرینی شهری و تجارب کشورهای دیگر و دورنمای آینده از جمله آن ها به شمار می رود. این کتاب مشتمل بر چند مقاله ی مستقل است که همه ی آن ها مسیر طی شده تا به امروز را که در نهایت به عبارت بازآفرینی شهری منتهی شده است نشان می دهند. این کتاب گزارشی جامع از فعالیت های مرتبط با بازآفرینی اکثر مناطق شهری جهان از بریتانیا و آمریکا گرفته تا اروپا است تا خوانندگان را با

شکلی از بازآفرینی شهری که جامع در دسترس و کارا باشد آشنا کند. همچنین این کتاب در تلاش است که خوانندگان را از چرایی وقوع و بقای مشکلات شهری و تغییرات متوالی که پس از اجرای روند بازآفرینی شهری اتفاق می افتد آگاه کند. **موننگومری**، ۲۰۰۳، در مقاله ای با عنوان: (محلله فرهنگی به عنوان مکانیزم برای بازآفرینی شهری)، باروش توصیفی درنمونه موردی: انگلستان، خلق محله های خوب بر اساس الگوهای فرهنگی را به منظور بازآفرینی محدوده های رو به افول شهرها مورد جستار قرار داده است و همچنین تمایل به ترکیب استراتژی برای مصرف بیشتر از هنر و فرهنگ با تولید فرهنگی و برای بازآفرینی شهری دارد.

داکسبری، ۲۰۰۴، در پژوهشی با عنوان: (اصول و عملکرد های شهر خلاق) در نمونه موردی کانادا با روش توصیفی بیان می کند: برای دستیابی به شهری خلاق، ضمن معرفی شرایطی که خلاقیت را پرورش می دهند، از دیدگاه برنامه ریزی برای فرهنگ شهری به برخی سازوکارها، فرایندها و منابعی پرداخته می شود که ایده را به نوآوری مبدل می سازد. این فرایندها در شهرها و جوامع محلی در سراسر کانادا به کار گرفته شده اند. هدف، بررسی عملکردهای توسعه فرهنگی و پیشنهاد چشم اندازی است که در آن هنرمندان و سازمان های فرهنگی برای ساخت شهرهای خلاق در مرکز قرار می گیرند. این مقاله از فرایندهای برنامه ریزی فرهنگی الهام می گیرد که در اوایل و اواسط دهه ۱۹۹۰ در شهرهای ونکوور و تورنتو کانادا آغاز شده و در مجموع به نظر می رسد در خصوص ساخت شاخص هایی برای ارزیابی خلاقیت و ابتکار، پیشرفت هایی حاصل شده است. در عین حال لازم است برای حصول اطمینان از کارآمدی و اثربخشی سیاست ها و برنامه ها، کار بیشتری انجام شود تا این موارد با دقت هر چه تمام تر به فرصت ها، چالش ها و سایر ابعاد مرتبط با شرایط جامعه محلی واکنش نشان دهند. به این ترتیب این سیاست ها و برنامه ها می توانند جامعه محلی را به طور کامل از توان خلاق خود آگاه سازند.

فلوریدا، ۲۰۰۵، در کتابی با عنوان (شهر و طبقه خلاق) بیان می کند: شهرها ظرفیت های خلاقیت هستند و همیشه چرخه های حرکت، تمرکز و هدایت انرژی خلاق بشر بوده اند و برای جذب سرمایه های انسانی و خلاق شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند. غیر از بسترهای دانش صنعت و بویژه صنایع با فن آوری برتر، بسترهای اجتماعی و فرهنگی چون تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی، برابری اجتماعی جایگاه مهمی به خود اختصاص داده اند. و همچنین اشاره می کند که در مطالعه خلاقیت و شهرها سه فاکتور را باید با یکدیگر در نظر بگیریم. فن آوری، استعداد، مدارا. وی یکی از شاخص های سنجش مدارای منطقه را تنوع در نظر می گیرد. تنوع را به عنوان وسیله سنجش درجه باز بودن یک نظام در نظر می گیرد.

■ تعاریف و مفاهیم

- **بازآفرینی شهری**: بازآفرینی شهری نگرش و اقداماتی جامع و یکپارچه برای حل مشکلات شهری در منطقه هدف است که در نهایت به یک پیشرفت و بهبود پایدار اقتصادی کالبدی اجتماعی و محیطی منجر می گردد. تعریف فوق در راستای نظرات هوسنر است که با تاکید بر ضعف های اساسی گرایشات گذشته است، که هیچ چارچوب استراتژیک و یکپارچه ای برای توسعه مناسب تمام شهر ارائه نمی دهند؛ این تعریف همچنین پاسخگوی فراخوان دانسن به اندیشیدن در خصوص رفع مشکلات از طریق راه های هماهنگ و همین طور تمرکز بر مناطق کانونی اصلی مشکلات است (دانسن، ۱۹۹۳، به نقل از ایزدی ۱۳۹۱). کوچ معتقد است که بازآفرینی شهری گامی فراتر از مقاصد، آرزوها و دستاوردهای نوسازی شهری، توسعه شهری و باززنده سازی شهری است

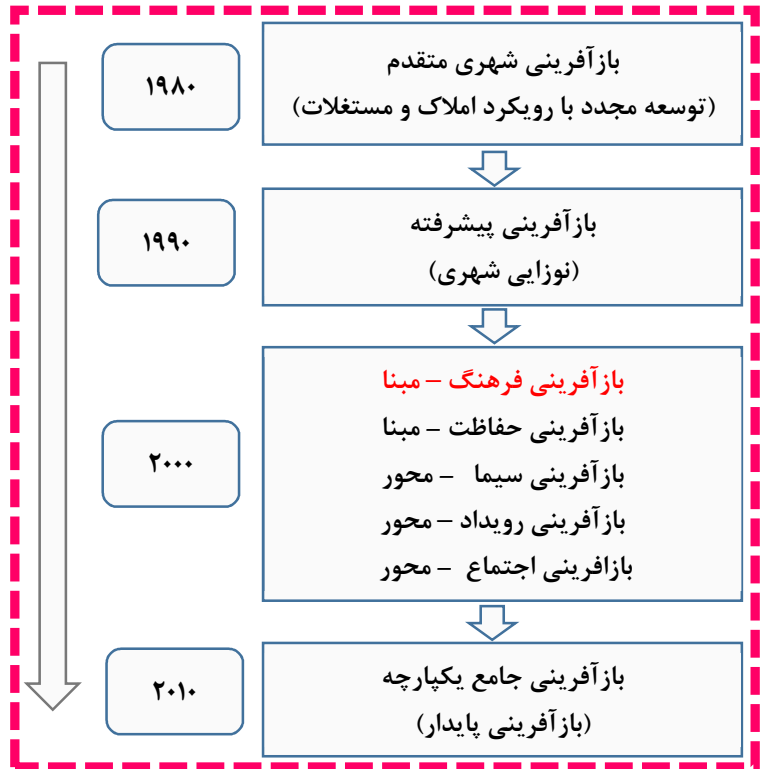
؛ فراتر از نوسازی شهری که از آن به عنوان فرایند تغییرات کالبدی بنیادین نام می‌برند و فراتر از توسعه شهری (یا توسعه مجدد) که دارای اهداف کلی و به طور کامل تعریف نشده است؛ و همینطور فراتر از باززنده‌سازی یا توانمندسازی که با وجود اشاره‌اش مبنی بر لزوم انجام اقدامات، در تعیین یک روش برای دستیابی به آن ناتوان می‌ماند. (کوچ، ۱۹۹۰) "بازآفرینی شهری فرآیندی است که به خلق فضاهای شهری جدید با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی (کالبدی و فعالیتی) منجر می‌گردد. بازآفرینی شهری، عبارت است از دید جامع و یکپارچه و مجموعه اقداماتی که به حل مسائل شهری بینجامد، به طوری که بهبود دائمی در شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی بافتی که دستخوش تغییر شده را به وجود آورد" (Roberts, 2000: 19، به نقل از مفیدی، ۱۳۹۳) اصطلاح بازآفرینی شهری معانی متعددی برای افراد مختلف یافته است و می‌تواند از فعالیت‌های بزرگ مقیاس با هدف ارتقای رشد اقتصادی تا اقدامات در یک محله که منجر به ارتقای کیفیت زندگی شود را دربرگیرد، در انگلستان، دولت بازآفرینی را مجموعه‌ای از فعالیت‌ها که منجر به معکوس کردن جریان افول اقتصادی، اجتماعی و کالبدی در محدوده‌هایی که بازار بدون حمایت دولت توانایی این مسائل را ندارد، تعریف کرده است.

-تیین جایگاه «فرهنگ»، در رویکرد «بازآفرینی»

"نهادینه شدن «رویدادهای فرهنگی»، نقش موثری در تثبیت رویکرد «بازآفرینی شهری» داشته و به عنوان عاملی برای حفاظت از میراث ارتقای کیفیت محیطی، مرمت و بازآفرینی ساختار کالبدی، طراحی‌های جدید و هماهنگ با ساختار قبلی و ورود به کارکردهای نوبه ساختارهای جدید تبدیل شده است. در بازآفرینی فرهنگی، عامل فرهنگ به عنوان یک راهبرد توسعه‌ای بسیار مهم در مقیاس‌های محلی و جهانی است (Brid et al 1993) شهرهای اروپایی همزمان با درگیری اقتصادی در شهرها، فرهنگ را به عنوان ابزار سرمایه مادی یک شهر مورد توجه قرار دادند (Bianchini, 1993) اما از دهه ۱۹۹۰، انگاره «بازآفرینی فرهنگ مبنای استفاده از سرمایه‌های فرهنگی» به عنوان گزینه‌ای موفق در عرصه «مرمت و حفاظت شهری» مطرح شده است (Kearns and Philo, 1993) و در این رویکرد فرهنگ به عنوان عامل تسهیل‌گر و نیروی محرکه بازآفرینی معرفی می‌شود. استفاده از رویدادهای فرهنگی، و ایجاد «شهر-فرهنگ» و «شهر رویداد»، که عوامل «خاطره‌ساز» و «خاطرات جمعی» نقش مهمی می‌یابد و شهر مکان دائمی «انواع نمایش»ها و فعالیت‌های می‌گردد و با ایده‌های دیگر در ارتباط است (Landry, 1995) به نقل از لطفی، (۱۳۹۱) بازآفرینی شهری فرهنگ-مبنا، با تعریف محدوده‌هایی که می‌تواند در برداشتی عام آن‌ها را «محدوده‌های» فرهنگی نامید دست به تعیین مقیاس فضایی-کالبدی برای اقدامات خود می‌زند (Roodhouse, 2006)

نمودار ۱- سیر تکاملی بازآفرینی فرهنگ مینا

"مفهوم محدودده‌های فرهنگی نیزهمزمان با پیدایش صنایع خلاق، دچار تحول شد. دراین سیرگذاری از «هسته های فرهنگی» به استخوان بندی فرهنگی وبعد به «عرصه فرهنگی همگانی» روی داده است واین ظرف کالبدی، فضای مناسب رویدادهایی است که نیروی محرکه اصلی بازآفرینی وموجد رونق اقتصادی محدودده اند (Goskin and Muderrisoglo, 2005) ازدهه ۱۹۸۰ به بعد، بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ به صورت موج عظیمی، پروژه های بازآفرینی را درسراسر اروپا تحت تأثیر قرار داده و بازآفرینی فرهنگ محور و استفاده از سرمایه های فرهنگی خود را به عنوان گزینه ای موفق در عرصه «مرمت و بهسازی و نوسازی شهری» مطرح کرده است (learns, 1993) and philo and نهضت محور و استفاده از سرمایه های فرهنگی خود را به عنوان گزینه ای موفق در عرصه «مرمت و بهسازی و نوسازی شهری» مطرح کرده است (learns and philo, 1993)

پدیده فرهنگ، طی فرآیندی تدریجی، از مفهومی جانبی در برنامه ریزی به رهیافتی پایه ای در جریان مرمت شهری تبدیل شده، و در کامل ترین شکل ممکن و به عنوان محور اساسی بازآفرینی شهری خود را در قالب «بازآفرینی شهری فرهنگ مینا» تثبیت نموده است. آنچه «بازآفرینی شهری فرهنگ- مینا» را از رویکردهای پیشین مرمت شهری متمایز می گرداند و آن را اصلی ترین رهیافت بازآفرینی شهری امروز قرار می دهد، استفاده ای است که از مفهوم فراگیر فرهنگ و رویدادهای فرهنگی، به عنوان تسهیل کننده جریان بازآفرینی و عامل رونق اقتصادی در قالب انواع فعالیت های مرتبط با هنر و فرهنگ صورت می گیرد اینکه رویکرد فرهنگ مینا، ظرفیت پذیرش کارکردهای اقتصادی را دارد و جریان حفاظت و ابعاد فرهنگی توسعه را نه در تقابل که عاملی برای بازدهی اقتصادی فضاهای شهری و مکان ها قرار می دهد، اصلی ترین دلیل امکان پذیری و دوام چنین رهیافتی است. به این ترتیب، بازآفرینی فرهنگ مینا، بدون آنکه در عنوان اشاره ای به اقتصاد داشته باشد، مهم ترین بخش از اقتصاد مبتنی بر خدمات را به شهرها ارائه می کند و بیشترین میزان تولیدات فرهنگی و اشتغال را فراهم می نماید. در همین حال، به این دلیل که رویکرد فرهنگی بر تداوم تاریخی و استفاده هرچه بهتر از میراث فرهنگی و معماری تأکید می ورزد، امر حفاظت و احیاء آثار و روایات تاریخی، به سرفصلی جدایی ناپذیر از این فرآیند بدل می شود و مزیت را دارد که رونق اقتصادی و بازگشت سرمایه، نه در انجام طرح های توسعه مجدد و تخریب و دوباره سازی ها، که باحفاظت، احیاء مرمت و معاصر سازی حاصل می شود." (لطفی، ۱۳۹۰)

■ اهداف باز آفرینی شهری فرهنگ مینا

هدف نهایی باز آفرینی فرهنگ مینا، بهبود و ارتقاء زندگی شهری از طریق بهبود و توسعه ویژگی های منحصر به فرد یک مکان و مردم آن است، به این ترتیب، سه بارزه اصلی رامی توان برای باز آفرینی شهری فرهنگ مینا مورد توجه قرارداد: بارزه هایی که هر یک نشان دهنده مؤلفه های مکان در جریان مرمت و حفاظت شهری هستند:

- "باز آفرینی فرهنگ مینا- و تعریف محدوده های فرهنگی (ظرف کالبدی)

محدوده های فرهنگی تعریف شده معمولاً جزئی از یافت های مرکزی و درونی شهرها هستند ویژگی ها و پیشینه تاریخی، میراث کالبدی و ذخیره ی ساختمانی متناسب با نیاز کارکردهای فرهنگی در این بخش از شهرها و همچنین پذیرش اقتصادهای نوآورانه موجب رونق اقتصادی این محدوده ها و همچنین تعریف مناسب محدوده های فرهنگی می شود

- باز آفرینی فرهنگ مینا و رویدادهای فرهنگی (ظرف کارکردی)

باز آفرینی فرهنگ مینا در برنامه ریزی برای فعالیت هایی که قابلیت بروز در محدوده های فرهنگی را دارند، نوعی از استقرار کاربری پربازده اقتصادی را در ارتباط مستقیم با جریان غالب فرهنگی مدنظر قرار می دهد. درباره رویدادمداری فرهنگی، باز آفرینی فرهنگ مینا فقط فرهنگی بودن رویدادها و فعالیت ها و بازدهی اقتصادی آنها اهمیت اساسی دارد

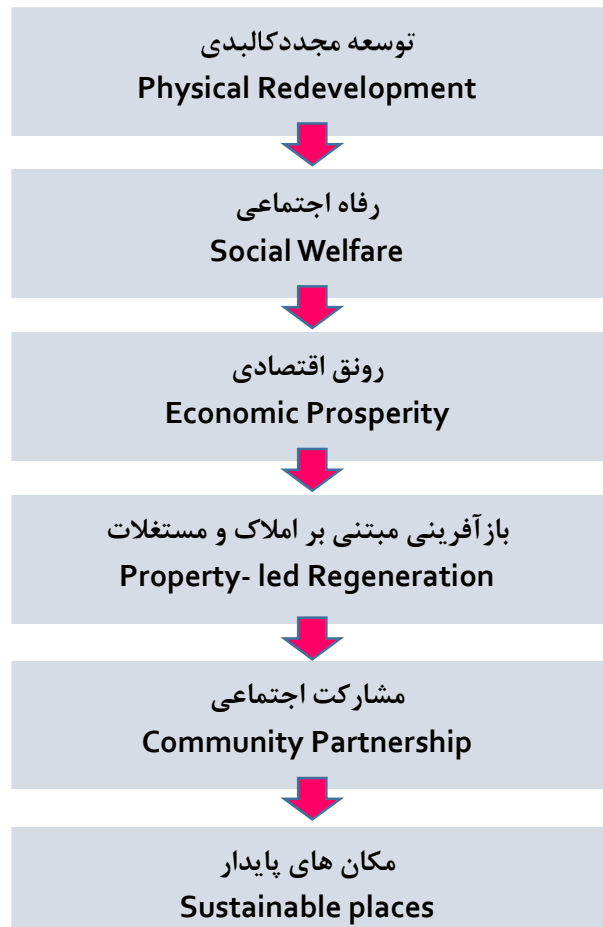
- باز آفرینی فرهنگ مینا و دستیابی به تصویری بهتر برای شهر (ظرف معنایی)

ارتقای کیفیت کالبدی و استفاده دوباره از میراث معماری و فراهم آوردن بستری برای پذیرش رویدادهای فرهنگی و فعالیتهای مبتنی بر فرهنگ و هنر موجب می شود تا تصویر و وجهی بهتری برای شهرها شکل بگیرد. حاصل هم افزایی کالبد و کارکرد در باز آفرینی فرهنگ مینا، خود را به صورت زنجیره ی شکل گرفته ای از مکان ها نشان می دهد و ترجمان بار معنای شهر در محیط کالبدی، با کمک عناصر نشانه ای و تاریخی می شود. (لطفی، ۱۳۹۱)

■ باز آفرینی پایدار و پایداری اجتماعی

گرچه همه اصول یاد شده توسعه پایدار در باز آفرینی پایدار مطرح هستند، دیدگاه غالب و متأخر، بحث "پایداری اجتماعی" است که در "مکان پایدار" تجلی می یابد. گفته می شود که پایداری اجتماعی قطعیت توسعه است، در حالی که پایداری های زیست محیطی و اقتصادی اهداف توسعه پایدار و ابزارهای رسیدن به آن می باشند « *Assefa & Frostell, 2007* » پژوهش های قبلی در رابطه با پایداری اغلب به دغدغه های اقتصادی و زیست محیطی محدود می شدند و در مطالعات اخیر پایداری اجتماعی و به طور کلی بعد اجتماعی توسعه پایدار و نقش مردم و خواست هایشان به طرز فزاینده ای اهمیت یافته اند.

نمودار ۲- سیر تکاملی سیاست های بازآفرینی (رویکرد متاخر)

مأخذ (Colantonio & Dixon, 2011)

به نقل از مفیدی، ۱۳۹۳

تمرکز بیشتر بر این بعد، در رویکردهای توسعه شهری وبه ویژه بازآفرینی نیز قویاً تأثیر داشته است. در نموداری که کلنتونیو و دیکسون (۲۰۱۱) در پژوهشی مبتنی بر بازآفرینی شهری و پایداری اجتماعی (رویکرد متأخر) ارائه می نمایند (نمودار ۲) در سیر تکاملی بازآفرینی از توسعه کالبدی دهه های ۴۰ و ۵۰ میلادی و سپس دوره رفاه اجتماعی در دهه ۶۰ میلادی گذر کرده، تسلط دیدگاه های اقتصادی بر توسعه در دهه های ۷۰ و ۸۰ میلادی را ملاحظه نموده و آنگاه تا مقوله مشارکت اجتماعات محلی (که به نوعی از بنیان های پایداری اجتماعی محسوب می گردد) پیش می رود و تجلی آن را در دهه آغازین قرن حاضر میلادی در مکان های پایدار که نقطه ثقل پایداری اجتماعی است، لحاظ می نماید (Colantonio 2011, Dixon &). بنابراین تکامل بازآفرینی شهری در راستای رویکرد اجتماعی، اجتماعات محلی و مکان های پایدار " معنادار می گردد.

بنابراین لازمه بازآفرینی شهری پایدار، همکاری اجتماعات محله ای و رسیدن به توافق عمومی است. لازم است یک اتحاد و ائتلاف راهبردی تشکیل شود و ظرفیت گروه های ذی نفع برای مشارکت و رهبری فرآیند بازآفرینی شهری توسعه یابد. برای این کار لازم است تا اجتماع محله ای، چشم اندازی از محله و منطقه بازآفرینی شده را بسط و توسعه دهد؛ آنگاه این چشم انداز سیاست هایی را برای پایدار کردن بازآفرینی فراهم آورد (LUDA, 2003 به نقل از مفیدی و همکاران ۱۳۹۳)

- توسعه اجتماع محلی پایدار

مفهوم اجتماع محلی بیشتر یک مفهوم اروپایی است که در دهه ی ۱۹۳۰ توسط فردیناند تونیس رواج یافت. واژه ی او برای جامعه ی گمنشافت استفاده شد که به یک واحد فضایی مترامک اطلاق می شود که در آن سنت، خانواده ی گسترده و مذهب، ساختارهای زندگی اجتماعی هستند. این مفهوم در مقابل مفهوم گزلفاشافت قرار داشته که در آن روابط غیر شخصی و ثانویه رواج داشته و تحت کنترل قوانین رسمی بود (Grundler, 2007). محله به عنوان کوچکترین واحد تقسیمات شهری و سلولهای تشکیل دهنده ی بافت شهری در نظام برنامه ریزی شهری نقش ویژه و خاصی را ایفاء می کند. اجتماعات محلی چیزی بیش از یک منطقه ی جغرافیایی مشترک بوده و دارای تاریخی مشترک نیز هستند یا خیلی ساده بگوئیم تاریخچه ی موقعیت فیزیکی مشترکشان نیز مشترک با هم است. این اجتماعات دارای یک فرهنگ محلی مشترک ریشه گرفته بر پایه ی پس زمینه های مختلف اعضایشان هستند. جوامعی قدرتمند، سالم شکوفا باقی می ماند که تاریخچه، فرهنگ و معماری محلی خاص خود را حفظ و تقویت کنند (Callan, 2002)

از آنجایی که محلات در کنار یکدیگر به شهر معنا و هویت می بخشند، امروزه در بسیاری از شهرها با پدیده ی بحران هویت به ویژه رشد و توسعه ی هر محله و منطقه به وسیله ی مدیران، در کلانشهرها روبه رو هستیم که با مشارکت آگاهانه ی

ساکنین محلات با شناخت عوامل، و ساکنین آن، می توان این خلأ را برطرف کرد که از این طریق علاوه بر هویت بخشی بیشتر به محلات محیطی و تغییر آنها مقدمات تغییر و تحول ساختاری فراهم آمده و می توان در حل مشکلات محله گامی مثبت برداشت، برنامه ریزی اجتماعی از نوع محله ای فرآیندی مبتنی بر مشارکت داوطلبانه و خودیارانه در میان ساکنان یک محله، در جهت بهبود شرایط کالبدی، اجتماعی و اقتصادی است (Grundler, 2007).

■ توسعه پایدار محلی

توسعه ای که مسبب نابودی خود نشده و در مصرف منابع با عدالت بین نسلی همراه شود به توسعه پایدار مرسوم است. برابری در توزیع منافع اقتصادی، دسترسی مناسب به نیازهای اساسی انسانی، عدالت اجتماعی و حقوق بشر، درک الزامات محیط زیست اهداف با اهمیتی هستند که برای دستیابی به شهری پایدار، بایستی لحاظ شود (کاظمی محمدی، ۱۳۸۰). توسعه پایدار کوچکترین پاره شهری، منوط به بهره برداری و استفاده از منابع طبیعی، انسانی و اکولوژیک به گونه ای است که همه ساکنین حال و آینده از سطح مناسبی از بهداشت، امنیت، انسجام اجتماعی برخوردار بوده و محیط زیست مطلوب و اقتصادی پویا را تجربه کنند (Kline, 2005: 162). توسعه پایدار محلی بر پایه ی توسعه ی اجتماعات محلی بنا می شود حل مشکلات از درون محله با ترکیب سرمایه های طبیعی، کالبدی، انسانی و اجتماعی مقدور خواهد شد و به بیانی توسعه پایدار محلی رویکردی متوجه به اجتماعات محلی دارد و این عنصر بیشترین نقش را برای دستیابی به این مهم داراست (خاکپور، همکاران ۱۳۸۸).

توسعه محله ای بیانگر فرآیندی است که بر اساس آن، سرمایه ای که اجتماع به صورت بالقوه قادر به جمع آوری و استفاده از آن است، افزایش می یابد تا کیفیت زندگی مردم محله بهبود پیدا کند پس توسعه محله ای شامل تمام مسائل مرتبط با مسکن، توسعه اقتصادی، مشارکت شهروندان، رفاه اجتماعی، امنیت، آموزش و مسائل زیست محیطی است و میان تمام این عناصر نیز ارتباط متقابلی وجود دارد (قاسمی و دیگران، ۱۳۸۵). توسعه محله ای بر پایه توسعه اجتماعات محله ای است که توان حل مشکلات را با اتکا به هم افزایی مجموعه سرمایه های طبیعی، کالبدی، انسانی و اجتماعی به دست می آورد، یعنی توسعه محله ای بر پایه توسعه اجتماعات محلی به بار می نشیند و پایداری شهر را شالوده ریزی می کند. به عبارت ساده تر موضوع اصلی در توسعه محله ای، اجتماعات محلی است (خاکپور، مافی و باوان پور ۱۳۸۸).

آنچه در تمام تعریف ها به عنوان رویکرد مشترک به اجتماع محلی در خور توجه است، حضور افرادی با منافع و ارزش های مشترک و شبکه های اجتماعی میان آنهاست. بنابراین، هر اجتماع محلی دارای دو بعد مکانی و اجتماعی است (Gharai, 1999). در واقع، توسعه اجتماع محلی دیدگاهی است که ضمن جامع نگری به تمام مسائل حوزه محلی، با تقویت نقش شهروندان در توسعه منطبق است و به مسائل اجتماعی بسیار توجه دارد (Bryant, 2006). در توسعه اجتماع محلی دو رویکرد اصلی قابل بررسی است:

- ۱- رویکرد سنتی نیاز مبنای توسعه را مقوله ای متأثر از عوامل بیرونی دانسته و به ارزش های فنی معتقد است
- ۲- رویکرد دارایی مبنای توسعه خود را به تمام نیازهای انسانی معطوف می دارد. همچنین به توسعه از درون و مشارکت ذی نفعان تأکید دارد (مطلبی، ۱۳۸۳).

■ اصول بازآفرینی فرهنگ مبنا

با توجه به مطالب بیان شده و جهت تعیین چارچوبی جهت ارزیابی میزان حضور فعالیتهای فرهنگی در برنامه های توسعه و محیط های شهری می توان از آنچه دیوید کانتر استعاره ای برای مکان می نامد مبنی بر این که تمام مکان های شهری موفق واجد سه دسته از عناصر و ویژگی ها می باشند، استفاده کرد. (canter, 1997).

این ویژگی‌ها عبارتند از: **فعالیت**: اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی **فرم**: ارتباط بین بناها و فضاها **معنا**: حس مکان تاریخ و فرهنگی

جدول ۱. شاخص و معیارهای بازآفرینی فرهنگ مبنا

شاخص اصلی	زیر معیار
فعالیت	<ul style="list-style-type: none"> ▪ توسعه کاربری‌های مختلط (تنوع مشاغل و نیروی کار) ▪ مشارکت روزافزون بخش خصوصی و عمومی و گروه‌ها و انجمن‌های داوطلبانه ▪ بهبود و افزایش سرمایه اجتماعی (معیارها و شبکه‌هایی که عملکرد جمعی را امکان‌پذیر می‌سازند) ▪ افزایش فرصت‌های عرضه شده به جمعیت محلی برای افزایش مشارکت در فعالیتهای اجتماعی ▪ دخالت مستقیم شهروندان در ایجاد رویدادها و فعالیتهای فرهنگی
فرم	<ul style="list-style-type: none"> ▪ سرمایه‌گذاری‌های درونی در محله (نیروهای بخش عمومی - خصوصی) ▪ فضاهای شهری و مکان‌های فرهنگی در محله ▪ استفاده مجدد از ابنیه خالی ▪ جداره‌های فعال ▪ الگوهای حمل و نقل در محله ▪ حفظ پیوند کالبدی میان عناصر قدیمی و جدید در محله
معنا	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ادغام ایده‌های فرهنگی در برنامه‌های آینده ▪ تغییرنگرش و ادراک ساکنین از محله سکونت خویش ▪ تقویت اعتماد به نفس و اشتیاق افراد ▪ تحول و دگرگونی اعتبار محله و ساکنین ▪ برخورداری از حس تاریخ و پیشرفت (گذشته، حال و آینده)

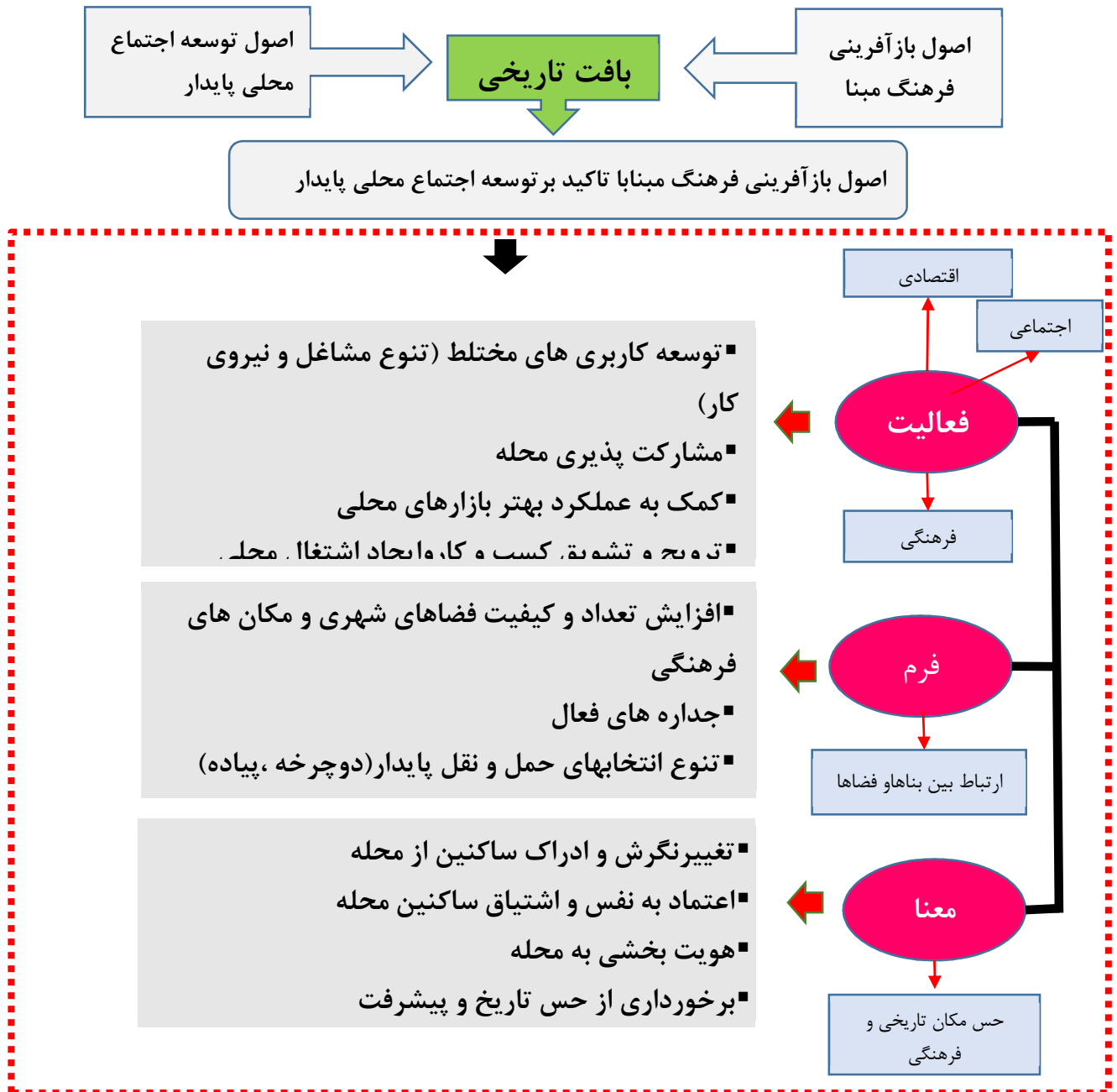
اصول کلی استخراج شده از رویکردهای مختلف در ارتباط با رویکردهای اجتماع محلی با استناد به مبانی نظری بررسی شده از متون و ادبیات توسعه اجتماع محلی اصولی که براساس رویکردهای که به موضوع توسعه اجتماع محلی می‌پردازد به شرح ذیل می‌باشد.

جدول ۲. اصول توسعه اجتماع محلی

اصول	رویکرد
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تأکید بر ظرفیت سازی ▪ تأکید بر عدالت و مسئولیت ▪ اهمیت سرمایه ی اجتماعی ▪ تأکید بر توانمندسازی به جای استحقاق ▪ پاسخگویی و مشارکت داوطلبانه ▪ مکان گرا بودن (تأکید بر جامعیت آن) پذیری 	دارایی مبنا
<ul style="list-style-type: none"> ▪ طراحی در مقیاس انسانی ▪ خلق هویت محله ای ▪ حفظ مناظر ▪ مراقبت و حمایت از منابع طبیعی ▪ ساخت فضاهای عمومی پویا ▪ تنوع انتخاب های حمل و نقل پایدار ▪ تشویق به توسعه چند عملکردی کاربری های مختلط 	شهر زیست پذیر
<ul style="list-style-type: none"> ▪ هویت بخشی به محله ▪ بالا بردن قدرت در حق انتخاب ▪ افزایش ایمنی و امنیت در محله ▪ ایجاد ثروت در سطح محله ▪ عدالت اجتماعی رویکرد ▪ ایجاد اشتغال محلی ▪ کاهش هزینه کاهش های هزینه های حمل و نقل 	TND
<ul style="list-style-type: none"> ▪ ترویج و تشویق کسب و کار ▪ استفاده بهتر از منابع در دسترس محلی ▪ ایجاد عوامل محلی مساعد ▪ کمک به عملکرد بهتر بازارهای محلی 	LED
<ul style="list-style-type: none"> ▪ پایداری ▪ مشارکت ▪ برنامه ریزی راهبردی 	بازآفرینی
<ul style="list-style-type: none"> ▪ تغییر فرهنگی جامعه به انواع مختلف اشتغال، تقاضا برای انواع گوناگون فضای کار، تفریح و مسکونی را نیز ایجاد می کند ▪ توجه به مناطق مرکزی شهرها که اکنون دچار فرسودگی شده 	محله فرهنگی اعیانی سازی
<ul style="list-style-type: none"> ▪ دگرگونی فرهنگی و هویتی ▪ جابجایی به محلات سطح پایین تر ▪ انتقال اقشار پردرآمد به یک ناحیه مسکونی ▪ بهبود کیفیت محیط مسکونی و ارتقاء سکونت 	

▪ تدقیق اصول رهیافت بازآفرینی فرهنگ مبنا بر رویکرد توسعه اجتماع محلی با توجه به اصول استخراج شده از رهیافت بازآفرینی فرهنگ مبنا که نظریه پایه این تحقیق می باشد و همچنین اصول رویکرد توسعه اجتماع محلی معیارها و شاخصهایی که رو همخوانی دارد و ورود کردن به مباحث آن ضروری نیست از لیست چارچوب خارج و اهم مسائل پرداخته شد که در نهایت چارچوب نظری تحقیق به شرح ذیل می باشد.

نمودار ۳- چارچوب مفهومی

همانطور که نوسباومر و مولائرت (۲۰۰۴) تاکید کرده اند، فرهنگ قادر است به طور مؤثر هم به عنوان یک پیوند دهنده و هم به عنوان عامل شبکه بندی اجتماعی عمل کرده، نیازهای انسانی و اجتماعی مختلف را برآورده کند و کیفیت زندگی و رفاه را

ارتقاء دهندبه واقع نقش سرمایه گذاری فرهنگی در تعریف شبکه اجتماعی جدید در درون اجتماع را نمی توان نادیده گرفت . برای افزایش ذخیره سرمایه اجتماعی، لازم است که افراد فرصتهای مشارکت اجتماعی و ارتباطی و نیز فعالیت های مبتنی بر کنش متقابل اجتماعی با میانجی گری فرهنگ را دریابند تا سبب ساز تقویت پیوندهای اجتماعی شود بنابراین می توان گفت که بعد همگرایی فعالیتهای فرهنگی در ذخیره سرمایه اجتماعی مؤثر است .اگر سیاست ها و اقدامات فرهنگی طراحی شده اند تا به طرفی خاص، بعد ارتباطی را ارتقاء دهند، بنابراین از طریق دستکاری ماهرانه نظام های کنش متقابل، فرهنگ می تواند یک سهم مهم در انباشت نوع خاصی از سرمایه اجتماعی، مثل انواع همپیوندی و اتصال اجتماعی، داشته باشد. آنچه در این زمینه لازم است پروژه ها و اقدامات فرهنگی از نوع مشارکتی است که در سطح اجتماع محلی اجرا شده و نیازهای ارتباطی را پاسخ گوید

(sacco & tavano : 2011 , see paris & beart bless1 , 2009)

روش تحقیق

با توجه به بررسی و روند طی شده تحقیق ، سامانه این پژوهش در پارادایم ساختار گرا - طبیعت گرا می باشد. راهبردی که برای روش در نظر داریم از روش تحقیق کیفی بهره مند خواهیم شد، تدابیری که برای به دست آوردن اطلاعات مورد نظر از آن استفاده خواهد شد تدبیر گردآوری داده (مطالعات اسنادی و کتابخانه ای) و تحلیل محتوا و پیمایش محیطی (پرسش عمیق) همچنین از تدبیر استدلال منطقی در سیر پژوهش بکار خواهیم بست. از این رو در مقاله حاضر با بررسی و تحلیل محتوای نظریه های و کاربرد آنها و همچنین با استدلال منطقی جمع بست اصول و شاخصها بازآفرینی فرهنگ مینا و توسعه اجتماع محلی پایدار تدقیق خواهد شد. ضمن کار بست مدل نظری جدید به دنبال تحلیل مسائل بافت تاریخی محله راه ری خواهیم بود. برای شناسایی مسائل محله محله راه ری از تکنیک *t SOWT* بهره جستیم. ضمن به تصویر کشیدن مسائل ظرفیتهای محله به دنبال ریشه یابی آن تلاش کردیم که اصول بازآفرینی فرهنگ مینا محله را مدون و تحلیل نماییم.

■ معرفی سایت محله راه ری

یکی از قدیمی ترین محور های مواصلاتی موجود در شهر قزوین کوچه کم عرضی است که در میان بافت ارگانیک حاشیه جنوب شرقی شهر جای داشته و در نهایت به جاده ری می رسیده است . این محور که به " راه ری" معروف است، در شمال از چهار راه " سپه " شروع و در نهایت به " کمر بندی جنوب" منتهی می شود که در سال های اخیر در این نقطه یک پارک محلی احداث شده است .

چنانچه در محله راه ری ، عناصر و شاخص های فرهنگی و گردشگری هم چون : مسجد سنجیده ، آب انبار سردار بزرگ، مسجد سجاده ، حمام متروکه راه ری، مسجد طاق بهلول ، میمون قلعه ، مسجد حضرت علی اکبر، مسجد امام حسن عسگری و امام زاده حسین واقع شده است ؛ که هویت اسلامی ایرانی را در این محله را نشان می دهد. در حال حاضر بیشتر عملکرد محله راه ری مسکونی و آموزشی بوده و به جز راسته های تجاری که در اطراف آن است عملکرد توریستی و گردشگری و تاریخی جزء ویژگی های بارز آن می باشد و هم چنین به عنوان مسیر اتصال کننده به تهران، دروازه تهران در جهت سهولت دسترسی و امکانات ویژه حمل و نقل را برای سفر به دیگر شهرهای اطراف قزوین را فراهم کرده است گرچه این ویژگی از همان هسته اولیه محله راه ری وجود دارد.

۲- در محدوده بافت و هسته تاریخی شهر قزوین واقع شده

۱- محله راه ری اکثر آسکونی و فرهنگی است

است

۳- عملکرد گردشگری و توریستی در این محله وجود دارد ۴- از هویت فرهنگی و تاریخی سرشاری برخوردار است

۵- نهادهای اجرایی شهرداری نیز در این محله واقع شده است ۶- مراکز آموزشی در سطوح مختلف متوسطه و راهنمایی را دارا می باشد.

در حال حاضر مساحت محله راه ری ۶۶٫۷ هکتار می باشد

– جایگاه تاریخی محله راه ری در شهر قزوین

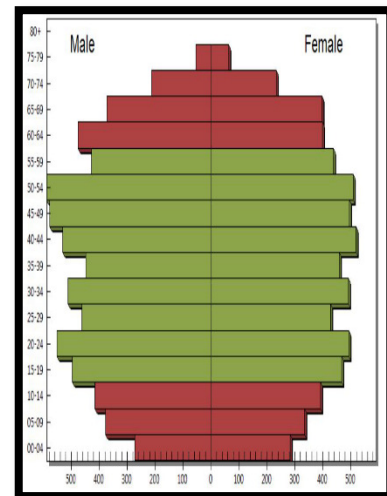
هسته اولیه تاریخی محله راه ری به زمان سلجوقیان برمی گردد، که قدیمی ترین مساجد شهر در این محله ساخته شده است، در جنوب شرق قزوین واقع شده است به عبارتی، با اولین خیابان کشی از عهد صفوی تا کنون، خیابان سپه به عنوان نخستین خیابان طراحی شده در ایران می باشد و خیابان راه ری به کمر بندی راه ری منتهی می شود، نخستین فضای شهری که ماهیتی متفاوت از میدان ها و میدانچه ها و یا گذرهای ارگانیک فاقد طراحی شده می باشند. به عنوان مسیری مستقیم و طراحی شده برای رفت و آمد استفاده می شده است، بعداً آثار ارزشمندی هم چون مسجد جامع و آب انبار جزء بناهای قدیمی در این محله ساخته شد با معماری بی نظیری که دارند از طرفی دیگر کاروانسرای بزرگی در درون بافت محله راه ری واقع شده است، خیابان طهران یا منتظری کنونی نقش اتصال کننده به تهران را دارد.

■ جمعیت محله راه ری

بیشترین میزان جمعیت زن و مرد در سال ۹۰ برای شهر قزوین در بازه ی سنی ۲۵ – ۲۹ سال و سپس ۲۰ – ۲۴ سال قرار دارد که این ترکیب جمعیت جوان به خصوص برای زنان احتمال باروری را افزایش می دهد. جمعیت محله بر اساس مرکز آمار ایران ۱۳۱۷۲ نفر مشخص شده است.

– تراکم جمعیت

تراکم جمعیت در قسمت شمالی محله با ۱۵۰ تا ۲۵۰ نفر در هر هکتار بوده و در قسمتی درون بافت محله ۲۵۰ تا ۵۰۰ نفر در هر هکتار می باشد. چنانچه در قسمت شمال و شرق و غرب محله تراکم جمعیت غالب می باشد.

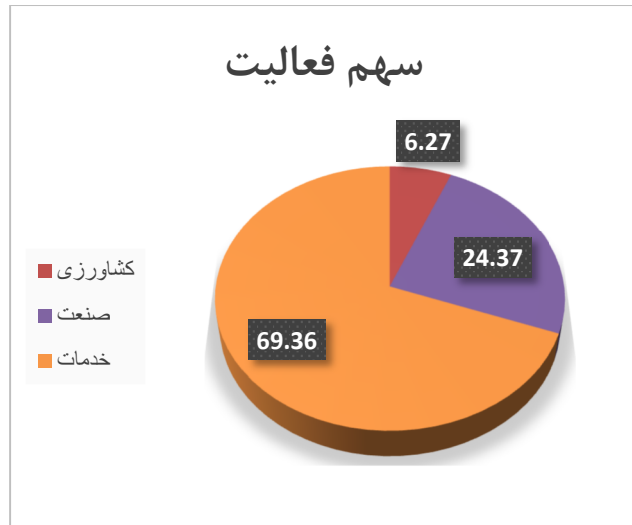

■ اقتصاد محله

شناخت اقتصاد محله راه ری بدون توجه به ارتباط تنگاتنگ این محله با شهر قزوین میسر نیست. زیرا همانطور که اشاره گردید بخش عمده ای از سکنه مقیم در محله را خانوارهایی تشکیل میدهند که شاغلان آنها و محل کسب و کار آنان در اطراف محله و شهر قزوین قرار دارد اما عمده فعالیتها به شرح زیر صورت می پذیرد:

نمودار ۴. سهم فعالیت های محله راه ری

- عمده مشاغل موجود در بافت: مشاغل خدماتی بر طرف کننده نیازهای روزمره ساکنین
- ایجاد مزاحمت های مداوم در بافت برای ساکنین به دلیل وجود همیشگی ساخت و ساز در محدوده
- اکثر ساکنان از اقشار متوسط و کم درآمد هستند
- کمبود سرمایه افراد جهت بهبود بخشیدن وضعیت ابنیه
- قیمت نسبتاً پایین زمین و عدم تمایل سرمایه گذاران وجود مشاغل خانگی
- ساکنان این محدوده عمدتاً کشاورزانی می باشند که در باغات و زمینهای زراعی نزدیک به محله یا اطراف شهر قزوین مشغول به فعالیت می باشند.

ماخذ: مرکز آمار ایران

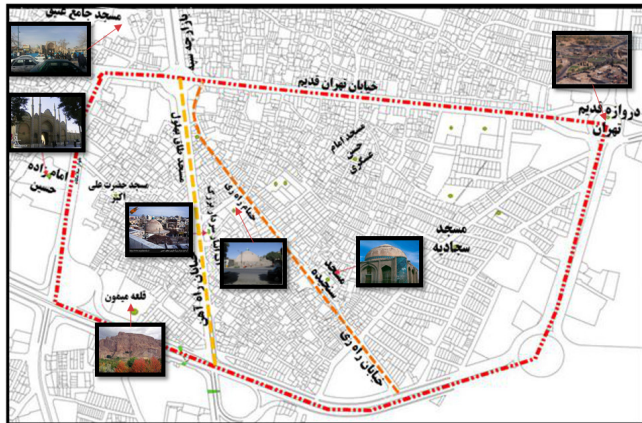
- جمعیت فعال ، شاغل ، بیکار محله

با توجه به بررسی های انجام شده از مرکز آماری ایران و محاسبات انجام شده به این نتیجه رسیدیم که بار تکفل محله از سطح بار تکفل استان بالاتر می باشد و نرخ بیکاری نیز بالاتر از سطح استانی می باشد

جدول ۳. مقایسه جمعیت شاغلان و بیکاران شهر قزوین و محله راه ری

شرح ۱۳۹۰	جمعیت کل	جمعیت ده سال و بیشتر	جمعیت فعال	جمعیت غیر فعال	شاغل	بیکار	نرخ اشتغال درصد	نرخ بیکاری درصد	بار تکفل
شهر قزوین	۳۸۱۵۹۸	۳۳۳۶۸۳	۱۲۶۵۱۶	۲۰۷۱۷۲	۹۴۶۳۰	۱۸۰۶۳	۸۵.۷۲	۱۴.۲۷	۲.۵۱
محله راه ری	۱۳۱۷۲	۱۱۹۰۶	۳۸۱۹	۷۷۵۵	۳۰۷۲	۷۴۷	۸۱.۰۵	۱۸.۹۵	۳.۲۸

ماخذ: نگارنده با اقتباس از مرکز آمار ایران ، ۱۳۹۵

■ عناصر شاخص های گردشگری محله

توسعه شهر قزوین از دوران صفوی تا اولین اقدامات شهرسازانه رضا شاهی را در بر می گیرد. محدوده تاریخی شهر در برگیرنده اغلب آثار تاریخی محله راه ری قزوین از جمله بازار، مساجد، مدارس، سراها و کاروانسراهاست. شواهد و مدارک موجود، سیمای عمومی محله و وجود آثار تاریخی متعلق به دوره های مختلف، گویای این امر است که محله راه ری همواره در طول تاریخ رونق داشته و مرکز سکونتگاهی معتبری بوده است. وجود آثار ارزشمند تاریخی باقی مانده از ادوار مختلف تاریخی و سازمان فضایی شهر جاذبه های گردشگری شهر افزایش داده است.

سازمان فضایی محله راه ری

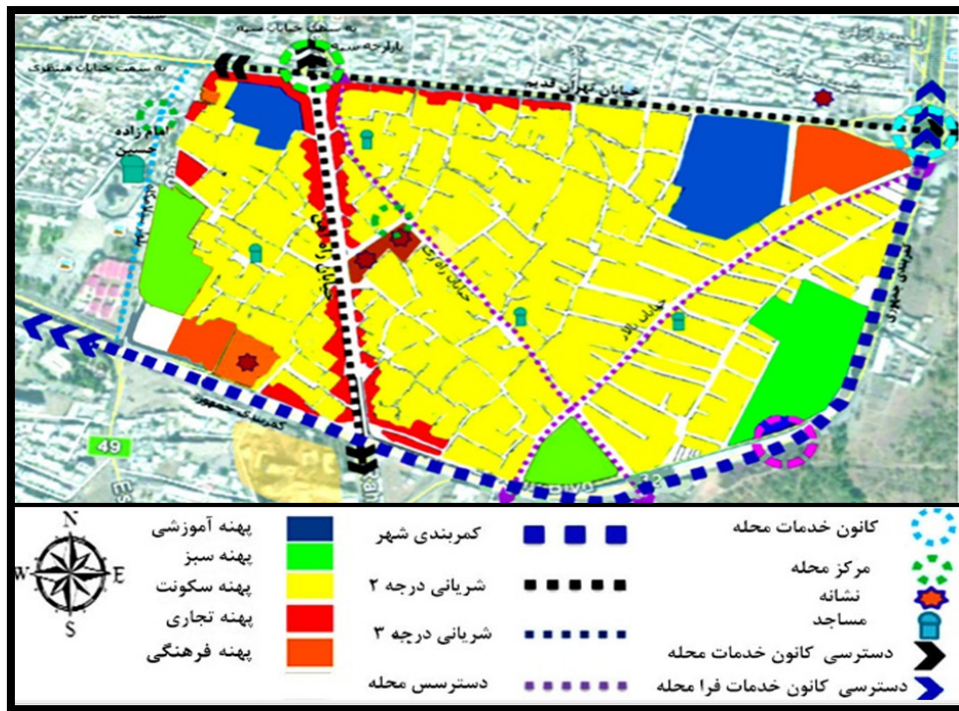
سازمان فضایی محله حاصل عناصر پاینده و ساختار اصلی محله است که در آن روابط و تقابل عناصر سازمانی شهر تعریف می شود. سازمان فضایی محله راه ری در قالب سه گروه عناصر نقطه ای، عناصر خطی و عناصر پهنه ای مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۴. عناصر سازمان فضایی محله راه ری

عناصر نقطه ای محله راه ری	عناصر خطی محله راه ری	عناصر پهنه ای محله راه ری
<ul style="list-style-type: none"> ■ میدان ها و ورودی های محله ■ مراکز فعالیت محله ■ مراکز آموزش دبیرستان و راهنمایی ■ پارک ها و فضاهای سبز موجود ■ عناصر تاریخی متعدد در بافت تاریخی شهر ■ مرکز محله 	<ul style="list-style-type: none"> ■ شریانی های اصلی درجه ۱ کمربندی جمهوری نقش حجم ترافیک و خودروهارو از بیرون شهر قزوین و خودروهایی که از شمال سفر می کنند به خارج شهر قزوین منتقل نماید ■ شریانی اصلی درجه ۲ محور های تجاری خیابان تهران قدیم که نقش تجاری و گردشگری و محور راه آهن در بخش شمالی و جنوبی محله که نقش تجاری و گردشگری را دارد ■ تجاری های خطی که در لبه محله مستقر می باشند 	<ul style="list-style-type: none"> ■ پهنه مسکونی ■ پهنه آموزشی ■ پهنه تجاری که در لبه های محله مستقر می باشند ■ پهنه تفریحی پارک مطهری که نقش بسیاری در گذران اوقات فراغت داراست

شکل ۲. سازمان فضایی محله راه ری

امروزه زیرساخت‌های ارتباطی و سیستم‌های حمل‌ونقل از مهمترین معیارهای ارزیابی میزان پیشرفت جوامع بشری و کشورهای وابسته به آن‌ها محسوب می‌شوند، به گونه‌ای که کشورهای توسعه‌یافته در قیاس با کشورهای در حال توسعه و کشورهای جهان سوم از مطلوب‌ترین سیستم‌های مدیریتی عرضه و تقاضای حمل‌ونقل برخوردار بوده و در کنار آن رشد سریع‌تری را در مناسبت‌های اقتصادی، اجتماعی خود تجربه می‌نمایند. به عبارت دیگر انتقال ایمن، راحت، سریع و کم‌هزینه انسان و کالا از محلی به محل دیگر باعث پویایی اقتصاد کشورها و جذب منابع و سرمایه‌های بی‌شمار به آن‌ها شده و افزایش کیفیت سطوح زندگی فردی و اجتماعی را به دنبال خواهد داشت. لزوم داشتن یک سیستم حمل‌ونقل مناسب و مطلوب که تأمین‌کننده سهم عمده‌ای از نیازهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جوامع کنونی باشد؛ نیازمند برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت سیستمی یکپارچه، منسجم و انعطاف‌پذیر است که در شرایط و دوره‌های زمانی مختلف قابل کنترل بوده و اعتماد استفاده‌کنندگان از آن را تا حد زیادی جلب نماید. با چنین برنامه‌ریزی مدونی می‌توان انتظار داشت که یک کشور به رشد و پیشرفت مناسب جهت جذب سرمایه‌های انسانی و مالی رسیده و با اتکا به این سرمایه‌ها، پویایی و حیات خود را تضمین نماید.

■ سنجش سایت محله راه ری

در پژوهش با جمع‌آوری اطلاعات میدانی و پرسشنامه از اهالی ساکن دریافت تاریخی و انجام مطالعات کتابخانه‌ای از یک سو و با بررسی نقاط ضعف و قوت و تهدیدها و فرصتهای بافت تاریخی محله راه ری پرداخته شده است، بنابراین با توجه مراحل بررسی شده تحقیق و اصول استخراج شده از مبانی نظری در اصل فعالیت، فرم و معنا سعی کردیم مطالعات خود را بر پایه این سه بعد قرار دهیم، بنابراین قلمرو تصمیم‌گیری ما نیز در موارد یاد شده استوار خواهد بود.

جدول ۴- tswot قلمرو تصمیم گیری فعالیت

تهدید/دید	فرصت	بیرونی		ضعف	قوت	درونی		قلمرو تصمیم گیری
		روند				روند		
		+	-			+	-	
کاهش تمایل ساکنان بومی به ادامه سکونت در محله	مشارکت پذیری جمعیت جمعیت تحصیل کرده		مهاجران، افزایش دهنده گروه های جوان از محله	وجود مشاغل غیر رسمی سازمان دهی نشده (دست فروشی و...) بالا بودن بار تکفل نسبت به شهر ناامنی در بخش های داخلی بافت و فقدان کاربری های فعال در شب ضعف در نحوه مشارکت و تعامل میان شهرداری و ساکنان محله منزلت اجتماعی پایین محله که روند سرمایه گذاری در بافت را کند نموده و یا اعتماد سرمایه گزاران را پایین می آورد قیمت پایین اراضی محله برای سکونت و اجاره که سبب مهاجر پذیر شدن محله توسط قشر کم درآمد می شود بالا بودن سهم گروه های سالمند در محله در مقایسه با شهر قزوین بالا بودن نسبت خانوار در واحد مسکونی بالا بودن بعد خانوار محله نسبت به شهر	وجود درصد بالایی از اعتماد بین ساکنین به سبب روابط خانوادگی وجود انجمن ها و هیئت های مذهبی در شکل گیری مشارکت ساکنین در امور محله برپایی مراسمات ویژه در ایام مذهبی و عزاداری ها (تعداد بالای هیئت های مذهبی و مساجد) سهم پایین ناهنجاری اجتماعی و ناامنی از نگاه ساکنین محیط باهویت و دارای ارزش تاریخی و فرهنگی محله تمایل به مشارکت ساکنین در امور محله (۶۵ درصد تمایل به مشارکت) بالا بودن سطح سواد جمعیت و کمک به مشارکت در توسعه بافت			فعالیت (اجتماع محلی)

جدول ۵- TSWOT قلمرو تصمیم گیری فعالیت

سنجش وضعیت محله راه ری بر اساس مدل TSWOT								
بیرونی			درونی				قلمرو تصمیم گیری	
تهدید	فرصت	روند		ضعف	قوت	روند		
		+	-			+		-
<p>رشد فعالیت های اقتصادی در دیگر مناطق شهر با توجه به افول وضعیت در محله و بافت تاریخی</p> <p>خطر تغییر بدون برنامه اقتصادی</p> <p>نبود سازو کارهای روشن و مشخص در نحوه تعاملات مدیران شهر و ساکنین محله در نظام مدیریت و برنامه ریزی شهری</p> <p>وجود اقبال کارگر با درآمد بسیار پایین</p> <p>نرخ فعالیتی پایین</p> <p>وضعف اقتصادی ساکنین بافت</p>	<p>نزد یکی به بازارچه سپه به عنوان یکی از هسته اصلی فعالیت در سطح شهر</p> <p>قزوین وجود بازار هفتگی شهر قزوین(سه شنبه بازار)</p>			<p>سهم پایین شاغلان در محله افول فضاهای کسب و کار در درون محله</p> <p>پایین بودن درآمد ساکنین و عدم توان مشارکت در پروژه های نوسازی، بازآفرینی</p> <p>قیمت پایین اراضی محله و زوال فضایی و محیطی که جذب سرمایه گذاری برای ایجاد فعالیت های کسب و کار پایین می آورد.</p> <p>قیمت پایین اراضی محله برای سکونت و اجاره که سبب مهاجر پذیر شدن محله توسط قشر کم درآمد می شود</p> <p>خروج و فراموشی و عدم توجه به مهارت ها و فعالیت های بومی و خاص بافت تاریخی از سابق محله</p> <p>میزان بیکاری بالا در محدوده شاهزاده حسین</p>	<p>وجود پتانسیل های توسعه گردشگری و تاثیر آن بر اقتصاد محلی</p> <p>وجود فعالیت های درشت مقیاس فرامنطقه ای و شهری.</p> <p>وجود عناصر هویت بخش در بافت(راه ری، دروازه تهران قدیم، خیابان راه ری، بلوار محورامام زاده حسین)</p>	<p>روند رو به رشد خرده فروشی ها با توجه به افول آن در کل بافت تاریخی،</p>	<p>نرخ اشتغال در محله، در بین سالهای ۸۵ و ۹۰ رو به کاهش است (از ۸۵ به ۸۱ درصد)</p>	<p>فعالیت</p> <p>(اقتصاد</p> <p>محلی)</p>

مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۷

جدول ۶- TSWOT قلمرو تصمیم گیری فرم

سنجش وضعیت محله راه ری بر اساس مدل TSWOT						
تهدید	بیرونی		درونی			قلمرو تصمیم گیری
	فرصت	روند	ضعف	قوت	روند	
<p>قرارگیری بافت در پهنه باخطر زلزله خیزی بالا نبود و یا ضعف در ضوابط و قوانین مرتبط با بافت های تاریخی در سطح ملی و محلی</p> <p>انبار سردار ، حمام راه ری ، دروازه قدیم تهران، طاق بهلول، میمون قلعه</p> <p>وجود مساجد با ارزش تاریخی (مسجد سنجیده، مسجد سجاده، مسجد حضرت علمی اکبر، مسجد امام حسن عسگری)</p> <p>دسترسی نزدیک به آثار تاریخی محلات هم جوار (مسجد جامع عتیق) امکان طراحی فضای محیطی مناسب در کنار آثار میراثی محله دسترسی مناسب به ترمینال جنوب شرقی شهر قزوین</p> <p>انبار سردار ، حمام راه ری ، دروازه قدیم تهران، طاق بهلول، میمون قلعه</p> <p>وجود مساجد با ارزش تاریخی (مسجد سنجیده، مسجد سجاده، مسجد حضرت علمی اکبر، مسجد امام حسن عسگری)</p> <p>دسترسی نزدیک به آثار تاریخی محلات هم جوار (مسجد جامع عتیق) امکان طراحی فضای محیطی مناسب در کنار آثار میراثی محله دسترسی مناسب به ترمینال جنوب شرقی شهر قزوین</p>	<p>سرازمه مطلوب کاربری گردشگری محله</p> <p>وجود آثار با ارزش میراث فرهنگی - تاریخی (امام زاده حسین ، آب انبار سردار ، حمام راه ری ، دروازه قدیم تهران، طاق بهلول، میمون قلعه</p> <p>وجود مساجد با ارزش تاریخی (مسجد سنجیده، مسجد سجاده، مسجد حضرت علمی اکبر، مسجد امام حسن عسگری)</p> <p>دسترسی نزدیک به آثار تاریخی محلات هم جوار (مسجد جامع عتیق) امکان طراحی فضای محیطی مناسب در کنار آثار میراثی محله دسترسی مناسب به ترمینال جنوب شرقی شهر قزوین</p>	<p>هرج و مرج بصری ناشی از وجود اراضی مخروبه و درحال ساخت، دستفروشی در کنار خیابان و ...</p> <p>فقدان دید به نشانه های محله ای دریافت</p> <p>فرسودگی و تخریب کفسازی پیاده روها و نبود شبکه جمع آوری آب های سطحی</p> <p>نبود مبلمان شهری مناسب درخور محله</p> <p>پراکندگی و توزیع نامناسب کاربری های فرهنگی، ورزشی و آموزشی و مذهبی و فضای سبز</p> <p>وجود قطعات ریز دانه دسترسی نامناسب به مراکز کار و فعالیت</p> <p>وجود قطعات ریز دانه نبود مراکز محله ای تعریف شده در بافت به جهت شرقی و غربی شدن بافت</p> <p>وجود مخروبه ها و زمین های متروکه و نمای نامناسب برخی ابنیه نبود سیستم منظم جمع آوری زباله و کمبود سطل زباله برای جمع آوری زباله</p>	<p>وجود گره فعال شهر میدان شهدا و تهران قدیم</p> <p>وجود دیدهای گسترده و ارزشمند به دلیل دسترسی به حریم جنوبی شرقی شهر قزوین</p> <p>وجود پارک شهید مطهری عناصر نشانه ای شاخص مانند دروازه تهران ورودی شهر قزوین سهم مطلوب کاربری آموزشی در سطح (دبیرستان ، هنرستان ، راهنمایی ، دبستان)</p> <p>سطح مطلوب گردشگری - پذیرایی - وجود کاربری های با مقیاس فرامحله شهر قزوین (ترمینال ، ورودی شهر قزوین، نزدیک به ایستگاه راه آهن)</p> <p>احاطه شدن محدوده بافت توسط شبکه معابر اصلی شهر عبور ۳ محور اصلی (راه آهن و کمربندی جمهوری و خیابان تهران قدیم) از لبه و کنار بافت سازمان فضایی تعریف شده ناشی از وجود عناصر شاخص تاریخی</p>	<p>فرم (کالبد- کیفیت زیست و سکونت)</p>		

جدول ۷-TSWOT قلمرو تصمیم گیری معنا

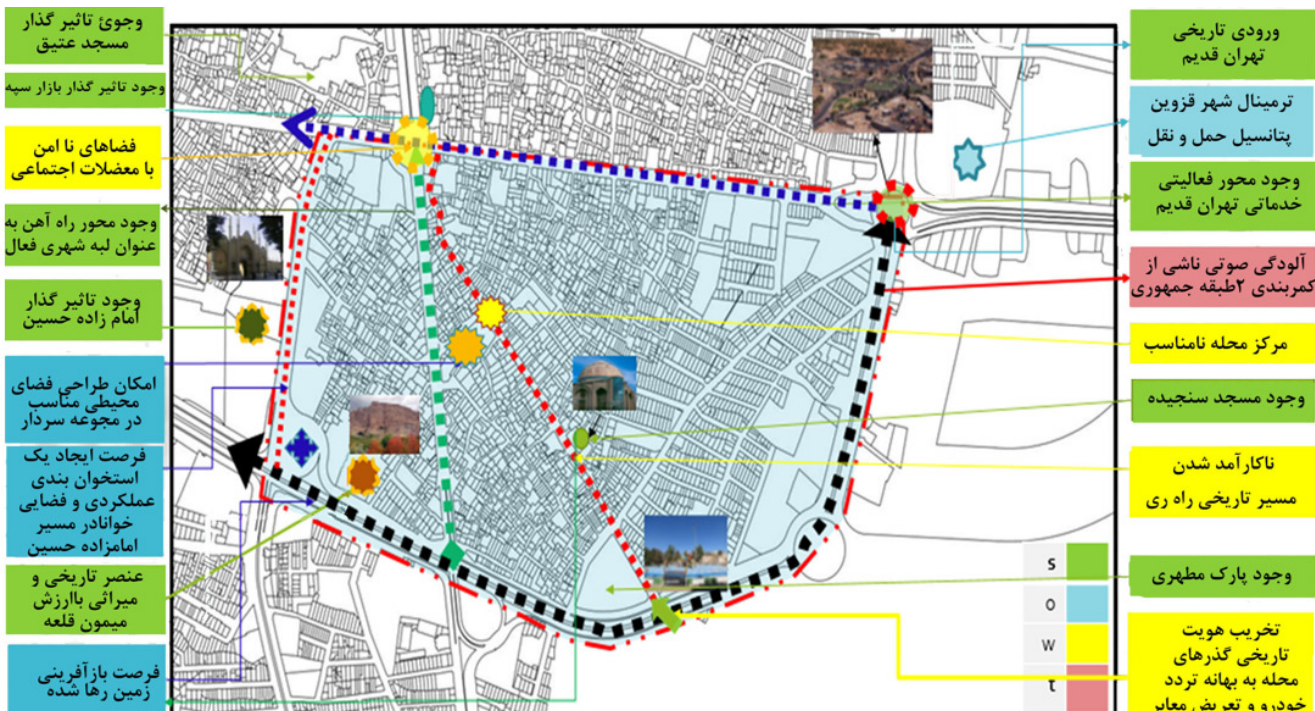
سنجش وضعیت محله راه ری بر اساس مدل TSWOT						
قلمرو تصمیم گیری	درونی			بیرونی		
	روند	ضعف		قوت	فرصت	
		+	-		+	-
معنا (فرهنگ و گردشگری)			منزلت اجتماعی پایین محله که روند سرمایه گذاری در بافت را کند نموده و یا اعتماد سرمایه گذاران را پایین می آورد	وجود پتانسیل های گردشگری و فرهنگی اعم از، آب انبارها، حمام، قلعه، مساجد، گذرها، امامزاده مقبره ها و هیئت های مذهبی گردشگری و تاثیر تدریجی آن بر اقتصاد محلی و افزایش اشتغال و درآمدزایی ساکنین محله محیط باهویت و دارای ارزش تاریخی و فرهنگی محله	استقرار محله در محدوده بافت تاریخی و ارزشمند قزوین و در جوار بازار و سایر محلات توجه به امر توسعه گردشگری در سطح ملی و در میان مدیران شهری	نگاه بافت فرسوده به بافت دارای هویت تاریخی از سوی مدیران و شهروندان و ساکنان تغییرات شتابزده کالبدی و عملکردی بافت به بهانه ورود گردشگران و نوسازی بافت
		دیدگاه نوسازانه و صرفاً کالبدی - کارکردی در اقدامات صورت گرفته از مسئولان در امر گردشگری و عدم توجه اقدامات مثبت نظیر ایجاد فعالیت های فرهنگی و آموزشی				

ماخذ: نگارنده ۱۳۹۷

■ سوات تصویری محله راه ری

با استناد به موارد یاد شده در مطالعه محله به این نتیجه خواهیم رسید که محله راه ری دارای ظرفیت ها و فرصتهای درخور توجهی برای بازآفرینی دارد اما همچنین نباید از مشکلات این محله غافل شویم که موجب افول کیفیت زندگی در محله و همچنین ناکارآمدی بافت تاریخی شده است. با توجه به مراحل تحقیق انجام شده که چه به صورت حضوری و تهیه پرسش نامه و همچنین پرسشگری از مسولین و متخصصین بومی آن شهر و محله تلاش شده که از زوایا متفاوت مشکلات و ظرفیتهای محله بررسی و در نهایت برای روشن شدن مواد پژوهش سعی کردیم بعد از بررسی و تدقیق برخی از پتانسیل ها و مشکلات محله به صورت تصویر ذیل در آوریم.

شکل ۳- تحلیل تصویری وضع موجود محله راه ری

با توجه به تصویر استخراج شده از جداول سوات، مشکلات محله در مقابل ظرفیتهای موجود اندک هستند. همچنین ظرفیتهای فرهنگی محله در سطح بسیار مناسبی در این تصویر دارد. و این موارد می تواند نشانه خوبی برای احیاء و بازآفرینی فرهنگ مینا محله راه ری که باید در راستای توسعه و حفاظت محله گام برداشت.

■ سنجش وضعیت وامکان سنجی پیاده سازی رویکرد در محدوده مورد مطالعه

با استناد به اصول استخراج شده از مبانی نظری به سنجش وضعیت موجود بر اساس متغیرهای تدقیق شده از رویکرد بازآفرینی فرهنگ مینا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی می پردازیم:

الف: فعالیت

۱- توسعه کاربری های مختلط و تنوع مشاغل در محله

لبه ها و لایه های مرزی محله راه ری تحت تأثیر وضعیت تجاری تغییر بیشتری نموده اند، اما بخش داخلی به دور از تحولات مانده و دچار فرسودگی شده است. همانطور که در نقشه کاربری وضع موجود دیده می شود بیشترین کاربری متعلق به کاربری مسکونی است و سرانه کاربری آموزشی نسبت به شهرقزوین در سطح بسیار مناسبی قرار دارد اما اختلاط کاربری ها تنها در بخش های محدودی (لبه های تجاری) به چشم می خورد. برخی از منازل مسکونی در قسمتی از بافت دارای کاربری مختلف مشاغل خانگی وجود دارد که موجب رونق اقتصادی آن بخش از بافت شده است. در مسیر سلامگاه کاربریهای مختلط لازم فرهنگی و گردشگری وجود دارند اما ساماندهی لازم انجام نگرفته است.

۲- مشارکت پذیری محله

با توجه به بررسی های صورت گرفته، در بافت محله راه ری به دلیل پایین بودن منزلت اجتماعی ساکنان، بالا بودن نسبت استیجاری به ملکی، شیوع ناهنجاری های اجتماعی به دلیل تنزل رتبه اجتماعی محدوده، مهاجرت ساکنان بومی با توان اقتصادی مطلوب و جایگزینی مهاجرین بیگانه و اقشار مبتلا با آسیب های اجتماعی با توان اقتصادی کمتر، پایین بودن میزان درآمد و پایین بودن ارزش اقتصادی زمین و مسکن موجب عدم انگیزه لازم در سرمایه گذاری در بافت از سوی بخش خصوصی و حتی دولتی و عدم توان مالی ساکنین بومی برای مشارکت در بافت شده و تنها بخش های محدودی از لبه های محورهای اصلی بافت توسط سرمایه گذاران برای اهداف تجاری بازسازی شده است.

۳- کمک به عملکرد بهتر بازارهای محلی

بی شک مناسب ترین محل برای خرید های هفتگی و ارزان بازارهای هفتگی محله راه ری می باشد که در یک روز هفته در قسمت جنوب غربی محله برپا می شود. مطمئناً افرادی که مقیم محله هستند اکثر مواد مصرفی روزانه خود را از این بازار تهیه می کنند. این بازار نقش کلیدی در اقتصاد بافت تاریخی دارد زیرا بسیاری از شهروندان قزوینی به دلیل پایین بودن قیمت اجناس در این بازار از این ظرفیت استفاده می کنند. بهره وری مناسب از این نوع بازارها و مکان های فرا اقتصادی اطراف محله می تواند نقش مثبتی در توسعه اقتصادی محله داشته باشد. بنابراین باید برای شکوفایی این دست از اماکن اقتصادی برنامه ریزی انجام شود.

۴- ترویج و تشویق کسب و کار و ایجاد اشتغال محلی

با توجه به بررسی ها انجام شده مشخص شده محله راه ری از ظرفیت خرده اقتصادی داخل محله مناسبی بهره مند است اما به دلیل اطلاع رسانی نادرست و فراهم نکردن بستری مناسب برای ایجاد اشتغال دچار افول اقتصادی شده است و مطالعات میدانی بافت نشان می دهد که با مهاجرت ساکنان بومی با توان اقتصادی مطلوب و جایگزینی مهاجرین بیگانه با توان اقتصادی کمتر، پایین بودن میزان درآمد و پایین بودن ارزش اقتصادی زمین و مسکن شده است که هیچ سرمایه گذاری درونی از سوی ساکنین اتفاق نیفتد و تنها بخش هایی بسیار محدودی در بافت توسط ساکنین محله به مرور بازسازی شود

۵- اهمیت سرمایه اجتماعی

محله راه ری به دلیل مجاورت به حرم مطهر شاهزاده حسین از یک سو و قرارگیری چندین شاخص میراث تاریخی مهم در کنار آن (حمام سردار - ورودی تهران و خیابان تهران قدیم و مسجد تاریخی سنجدیه) و همچنین به دلیل اینکه بافت عظیمی از محله دست خورده و زنده بودن ساختار فضایی محله در حال حاضر هم به عنوان یکی از پویاترین بخش های شهری بافت تاریخی شهر قزوین به صورت مقطعی مطرح است. سرمایه های اجتماعی محله را می توان بقایای آداب و رسوم و لهجه و غذاهای قدیم محله، سکونت ریش سفیدان و تجمع آنها در پارک و مکانهای مذهبی و وجود حس تعلق قلبی ساکنان به بافت نام برد.

۶- دخالت مستقیم شهروندان در رویدادها و فعالیتهای فرهنگی

نتایج پرسشنامه در بافت محله راه ری بیانگر این است که همکاری های محلی در راستای برگزاری مجالس مذهبی و نیز حل مشکلات همسایگان وجود دارد و این فعالیت ها در مساجد، خانه ها و پارک ها انجام می شود. لازم به ذکر است که مراسم آیینی

و مذهبی فراوانی مراسم مربوط به شهادت و ولادت اهل بیت در محله برگزار می گردند. چندین تکیه فعال در داخل بافت و جداره بافت وجود دارد

ب. فرم

۱- افزایش تعداد و کیفیت فضاهای شهری و مکان های فرهنگی در محله

با توجه به مصاحبه های انجام گرفته در محله این نتایج حاصل شده است: فضاهای عمومی برای ساکنین از سطح محله شروع می شود و کل فضاهای عمومی را در بر می گیرد و برای زائرین از دم در ورودی تا کل فضای بیرون است. حرم مطهر شاهزاده حسین به عنوان مهمترین شاخص این منطقه تعلق خاطر عمیقی در ساکنین ایجاد کرده است که باعث شده جمعیت زیادی محله راه ری در این محله باقی بمانند. علاوه بر حرم مطهر یکی دیگر از شاخصه های کالبدی موثر در این محله، وجود عناصر تاریخی دیگری مانند (دروازه قدیم تهران- آب انبار سردار) است که هر کدام برای ساکنان آن محله خاطره انگیز هستند. همچنین از دیگر نقاط شاخص محله می توان به مسیرهایی که تعاملات اجتماعی (خیابان تهران قدیم - خیابان سپه) و همچنین پارک مطهری که شهرداری ایجاد کرده در آنها به حداکثر خود رسیده است، اشاره نمود که در این مسیرها خاطرات جمعی برای شهروندان ایجاد شده است.

۲- جداره های فعال

جداره های خیابانها از مهمترین عناصر منظر شهری محسوب می شوند که بیش از مجموعه ای از مغازه هاست که در کنار هم قرار گرفته اند. تنوع فعالیت های اقتصادی، فرهنگی، هنری، تفریحی و اجتماعی در بدنه های خیابانها موجب شکل گیری فضای پیاده و همچنین چگونگی حضور متناسب پیادگان در خیابانها می شود که می تواند بر حرکت سواره ها نیز اثر گذار باشد، باتوجه به مشاهدات میدانی صورت گرفته در محله راه ری می توان گفت که مجاورت محورهای اصلی بافت (معايير جمع و پخش کننده و شریانهای درجه ۲) و لبه های تجاری را می توان به عنوان لبه های فعال محله نام برد که خود باعث به وجود آمدن حیات، قرارگاه های رفتاری و افزایش حس امنیت و حضور پذیری شده است.

۳- تنوع انتخاب حمل و نقل در محله

در شهرسازی امروز توسعه محله و حمل و نقل نمی تواند مستقل از یکدیگر تحقق پیدا کند. از این رو، ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر و بامعیاریهای کیفی محله دارد. وجود حرم مطهر شاهزاده حسین و خیابان سلامگاه منجر به شکل گیری مسیرهای ارتباطی به اولین خیابان کشور (سپه) شده است. راسته ای موازی نیز به عنوان جمع کننده مقیاس شهری (البته در مقیاس شهر قدیم) عمل کرده و اغلب مسیرها و معابر درون محله علاوه بر خاصیت ارتباطی به لحاظ وجود فضای تجاری در دو طرف خود، به صورت دو منظور دسترسی - ارتباط عمل می کنند. برای الگوهای حمل و نقل محله نیز می توان از عبور خط دوچرخه در خیابان راه آهن و پیاده راه سازی در این مسیر و خیابان تهران قدیم می تواند دسترسی راه سهلتر نماید.

۴- پیوند کالبدی میان عناصر قدیمی و جدید در محله

بافت تاریخی با ارزش کالبدی و فرهنگی در خود از هویت شهری بالایی برخوردار است، در نتیجه حفظ بافت های تاریخی به عنوان هویتی ضروری برای ادامه حیات شهرها مطرح می گردد. با توجه به برداشتهای میدانی صورت گرفته در بافت این نتایج حاصل نشانگر آن است که در محله راه ری امروز هر دو نوع سبک معماری

کهن ایرانی و نیز سبک معماری مدرن وجود دارد. ابنیه قدیمی محله رنگ و بوی معماری قدیم ایرانی را دارند. این ویژگی را می توان در فرم نما، شکل خاص پنجره ها، کاشی کاری، آجرکاری و تقسیم فضای داخلی ابنیه (اندرونی، بیرونی و حیاط مرکزی) تشخیص داد. اما به دلیل نبود برنامه ای به منظور مرمت و حفظ آثار تاریخی موجب شده است تا بخش اعظمی از بافت تاریخی به صورت کامل تغییر شکل داده به و مرور توسط مردم بازسازی شود به صورتی که تنها شکل کوچه ها و خانه های بزرگ محله را در خاطرات پیرمردان و مغازه داران قدیمی می توان یافت. به طور کلی می توان گفت که پیوند کالبدی میان عناصر قدیمی و جدید در محله وجود ندارد و سبب ایجاد بافتی نامنسجم شده است.

۵- طراحی در مقیاس انسانی

برای دستیابی به یک مکان شهری جذاب، فضا باید به شکل مطلوبی محصور شود و عناصر محصور کننده فضا مانند عناصر شهری که در طراحی شهری موثر هستند باید بر اساس این اصل که انسان مهم ترین رکن فضا محسوب می شود برنامه ریزی گردد و فضا باید مقیاس انسانی یابد این موضوع زمانی که فرد استفاده کننده از فضا، معلولان، ناتوانان جسمی و یا سالمندان باشند، اهمیتی مضاعف میابد. برای این که فضای شهری بر اساس رویکرد مقیاس انسانی طراحی گردد می بایست فضای بین ساختمان ها و عناصر شهری همچون مبلمان شهری احساس انسانی را برانگیزد با توجه به قرارگیری بافت تاریخی محله راه ری جنوب شرقی شهر قزوین و عبور دادن بزرگراه جمهوری در کنار آن معضلاتی رای برای بافت فراهم کرد. در شرایطی که این طرح موجب ایجاد آلودگی بصری در محله شده است.

۶- بهبود کیفیت محیط مسکونی و ارتقاء سکونت

رشد شهرنشینی و گسترش کالبد شهرها، موجب بروز بحرانهای مختلف در زندگی شهری نظیر مشکلات محیطی و نزول کیفیت محیط شهرها شده است.

به دنبال بروز و گسترش بحران در جنبه های مختلف زندگی شهری اعم از زیست محیطی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی و... یک آگاهی عمومی نسبت مشکلات محیطی و نزول کیفیت محیط شهرها در مقیاس شهری و محلات مسکونی به وجود آمد. با بررسی انجام شده به دلیل قدیمی بودن محله اکثر سیستم دفع فاضلابی به دلیل سن بالای در شرایط مساعدی نیستند و اغلب اهالی از آب نامناسب رضایت کافی ندارد و به دلیل قیمت پایین اراضی محله برای سکونت و اجاره که سبب مهاجری پذیر شدن محله توسط قشر کم درآمد می شود و همه دلایل از این دست موجب شده که منزلت اجتماعی پایین باشد و روند بهبود کیفیت محیط مسکونی در بافت را کند نموده و یا اعتماد سرمایه گزاران را پایین می آورد.

ت. معنا

۱- تغییر نگرش و ادراک ساکنین از محله

از دید شهرسازان، محلات شهری بر اساس برنامه های از پیش طراحی شده و با استفاده از نظام فضایی و استخوان بندی زمینه، شبکه ای از ارتباطات و کارکردها را فراهم می سازند. اقداماتی مانند ایجاد نشانه ها، ایجاد شبکه ای از معابر، ترکیب عملکرد، تنظیم سلسله مراتب فضایی، ایجاد عرصه عمومی به عنوان بستر روابط اجتماعی و تقویت گذر اصلی پیاده از جمله تمهیداتی است که برای شکل دهی به محلات شهری و ارتباطات مراکز محله مورد بهره برداری قرار

گرفته است. با توجه به مطالعات میدانی و بررسی محله راه ری می توان گفت درحال حاضر علت سکونت بیش از نیمی از ساکنین نزدیکی به حرم مطهر است؛ تعلق خاطر به شاهزاده حسین و عناصر تشکیل دهنده و قوم خویشاوندی و خاطرات گذشته است که نگرش نه چندان مثبتی به بافت مسکونی خود دارند.

۲- اعتماد به نفس و اشتیاق ساکنین محله

ازلحاظ کالبدی و فعالیتی احساس اعتماد به نفس و اشتیاق ساکنین محله در بافت های قدیم همواره مهمترین عامل برای دوام و پایداری آن، چه به طور کامل از میان نمی رود و چه از نظر معنایی و خاطره ای بوده است. با توجه به پرسشنامه پر شده در محله و مصاحبه های صورت گرفته با ساکنین این نکته دریافت شده است که در محله راه ری روابط اجتماعی به دلیل سابقه طولانی سکونت افراد و نیز روابط خویشاوندی متعدد، بسیار صمیمی و پویا است. همین خصلت موجب می گردد که هر اقدام واقعی برای جلب مشارکت اهالی، مورد استقبال قرار می گیرد. بنابراین ساکنین به دلیل سابقه بالا سکونت و روابط همسایگی قوی نسبت به محله خود اعتماد به نفس و اشتیاق بالایی دارند.

۳- هویت بخشی به محله

محله کوچکترین نماد تمدن بشری است که بشر آن را برای امنیت و آسایش خود بنا نموده است. محله تنها یک سکونتگاه نیست، بلکه آبادی است که روح اجتماع در آن دمیده شده است و از آن هویت می گیرد هویت شهری، هویت جمعی است که با تبلور عینی در فیزیک و محتوای شهر معنادار می شود. با توجه به بررسی های میدانی مشخص شده است که محله راه ری به دلیل سابقه تاریخی در ذهن شهروندان و مجاورین حرم مطهر شاهزاده حسین و راه ری و حمام سردار دارای هویت، تشخیص ویژه و اعتبار بالایی بوده که در شرایط کنونی موقعیت گذشته خود را تا حدود زیادی از دست داده است و از اعتبار آن کاسته شده است.

۴- برخورداری از حس تاریخ و پیشرفت

انسان به عنوان موجودی که از وجود اشتدادی برخوردار است و می تواند در ابعاد گوناگون هستی خود و در برخورداری از خصوصیات متنوع، شدت و ضعف و کمال و نقص داشته باشد، همواره در حال حرکت وجودی است و می تواند قوای خود را برای کمال و فعلیت آن‌ها به کار گیرد یا خود را از کمال ممکن محروم سازد. قوای گوناگون موجود در نفس انسانی و تراحم خواهش های متناسب با هر یک از آن‌ها و امتداد این کشاکش در حیات اجتماعی، انسان را مجبور به انتخاب میان کمال قوای متفاوت خود می کند. محله راه ری قدیمی ترین دروازه ورودی شهر تهران بوده که در منطقه جنوب شرق قزوین روزگار می گذراند. این نقطه از شهر که فراز و نشیبهای تاریخی فراوانی را تجربه کرده درحال تغییر چهره است و هنوز ثبت جهانی نشده است. محله راه ری برای کسانی که در حوزه تاریخ تلاش می کنند به عنوان شناسنامه قزوین محسوب می شود. با نگاهی گذرا به فرایند اجرای طرحها مداخله اولیه در سال های گذشته می توان گفت میزان تحقق هدفها که شامل توسعه حرم مطهر، تغییر کاربری های مسکونی به تجاری به منظور سودآوری کردن آنها، توسعه حمل و نقل عمومی و .. بسیار اندک بوده است

۵- حفاظت از مناظر واجد ارزش تاریخی و فرهنگی

«مناظر فرهنگی بخشی از میراث ملی انسان و بخشی از زندگی هر یک از ماست» منظر فرهنگی برای هر فرد یک میراث به شمار می رود. فواید حفاظت از منظر فرهنگی بسیار گسترده است آن چنان که در مواجهه با بناهای تاریخی، از آن به آداب، الگوها و نحوه توسعه یک سرزمین پی می بریم؛ در منظر فرهنگی، شکلها، ویژگی های کارکردها و آداب و رسوم؛ ابعاد پیچیده رابطه با دنیای طبیعی پیرامونمان را آشکار می کند. بنابراین حفاظت از منظر فرهنگی محله راه ری به عنوان یک میراث ارزشمند جهانی منوط به حفاظت از ویژگی های فرهنگی، طبیعی و کالبدی محله به شکل توأمان است، که متأسفانه این ارزش رو به اضمحلال است.

جدول ۸- جمع بندی معیارها و شاخص ها بازآفرینی فرهنگ مینا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی پایدار

شاخص اصلی	زیر معیار	محلّه راه ری
فعالیت	۱- توسعه کاربری های مختلط و تنوع مشاغل در محلّه	اختلاط کاربری بسیار ضعیف و نامحسوس
	۲- مشارکت پذیری محلّه	ضعف در نحوه مشارکت و تعامل میان مدیریت شهری و ساکنان محلّه
	۳- کمک به عملکرد بهتر بازارهای محلی	بستر خوبی فراهم اما استفاده بهینه از این فرصت های نمی شود
	۴- ترویج و تشویق کسب و کار و ایجاد اشتغال محلی	بسیار ضعیف و در حدی نیست که بتوان از این راه امرار معاش کرد
	۵- اهمیت سرمایه اجتماعی	وجود ریش سفیدان در بافت و وجود قشر فرهنگی تا حدودی
	۶- دخالت مستقیم شهروندان در رویدادها و فعالیتهای فرهنگی	در راستای برزگاری مراسم های مذهبی و روضه خوانی
فرم	۱- افزایش تعداد و کیفیت فضاهای شهری و مکان های فرهنگی در محلّه	آثار تاریخی بسیار مناسب اما کم فروغ از لحاظ رسیدگی
	۲- جداره های فعال	جداره های بسیار مناسب برای طراحی و جداره پرسروصدا جمهوری
	۳- تنوع انتخاب حمل و نقل در محلّه	دسترسی به حمل و نقل فرا شهر و دسترسی مناسب خارج بافت
	۴- پیوند کالبدی میان عناصر قدیمی و جدید در محلّه	بافت ریزدانه با نفوذپذیری پایین و احداث آپارتمان در کنار بافت قدیمی
	۵- طراحی در مقیاس انسانی	وجود مسیر راه آهن طبقاتی معضلی اساسی برای محلّه
	۶- بهبود کیفیت محیط مسکونی و ارتقاء سکونت	زیرساخت نامناسب شهری که موجب تهدیداتی زیست محیطی نیز می باشد
معنا	۱- تغییر نگرش و ادراک ساکنین از محلّه	نگرش به دلیل همجواری در کنار حرم شاهزاده حسین تا حدودی مثبت
	۲- اعتماد به نفس و اشتیاق ساکنین محلّه	سابقه طولانی زندگانی برخی شهروندان و روابط خویشاوندی و همسایگی مناسب
	۳- هویت بخشی به محلّه	به جهت قرار گرفتن در کنار آثار تاریخی و حرم شاهزاده حسین محلّه از هویت مناسبی برخوردار
	۴- برخورداری از حس تاریخ و پیشرفت	قدمت چندصد ساله بافت و حفظ کردن همان شرایط بدون حتی نوسازی بافتهای آسیب دیده و بدون برنامه بودن
	۵- حفاظت از مناظر واجد ارزش تاریخی و فرهنگی	بناها و گذرهای واجد ارزش به بهانه فرسوده و تخریبی بودن و عدم توجه به بازآفرینی آنها

- ارائه پیشنهادات جهت ارتقاء بازآفرینی و توسعه محلّه

باتوجه به شاخص های اصلی برای بازآفرینی فرهنگ مینا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی محلّه راه ری پیشنهاداتی مبنی بر کارآمدی محلّه راه ری به صورت ذیل ابفاد می گردد.

فعالیت

- توسعه کاربری های مختلط و تنوع مشاغل در محلّه با حمایت همه جانبه ا

- تغییر شیوه مدیریتی و احداث سرای محله جهت حضور پرشور مردم در تصمیم سازی و تصمیم گیری محله و کمک از سرمایه های اجتماعی محله برای تحقق و ارتقاء سطح کیفی مدیریتی محله
- استفاده از ظرفیت های موجود محله جهت ترویج و تشویق کسب و کار و ایجاد اشتغال محلی و کمک اولیه جهت ارتقاء سطح کمی و کیفی این دست از اشتغال
- برپایی تئاترها و نگارخانه های عمومی، گالری ها و تالارهای فرهنگ
- تعریف الگوهای متنوعی از ساعات فعالیت شامل فعالیت های عصرگاهی و شبانه
- همکاری بین سازمان های فرهنگی و اجتماع محلی و تمرکز بر ایجاد محیط شهری غنی به لحاظ فرهنگی
- کمک به برپایی هر چه باشکوه تر بازارچه های خیابانی با گونه گونی محصولات که موجب ارتقاء تعاملات افراد با یکدیگر در ضمن تامین مایحتاج می شود
- اختصاص بخش قابل توجه از کاربری های به تجاری محله ای ها برای پویایی اقتصاد داخل محلات
- استفاده از مکان های فرهنگی در محله جهت فعال سازی جداره
- ایجاد نواحی بهبود کسب و کارهای خلاق
- فعال کردن عرصه عمومی محله از طریق گسترش فضاها عمومی
- تقویت نظام اجتماعی و سرمایه اجتماعی محله با هدف نظارت عمومی افراد بر رفتارها.

فرم

- معاصر سازی سازمان فضایی و پیکر اصلی محله
- احیاء مرکز محله و معاصر سازی براساس فرهنگ محله
- تخریب بناهایی که از نظر فرم و شکل بصری محله آسیب می رسانند
- ممانعت از آپارتمان سازی در کنار بناهای واجد ارزش
- استفاده از الگوی حمل و نقل مناسب برای محله
- پیاده محور کردن محله برای سیاحت و حضور هر بیشتر گردشگر
- بهره گیری از الگوهای متفاوت ساختمانی، مطابق با فرهنگ محله راه ری
- ضمن تغییر و تهیه طرح بر اساس رویکرد بازآفرینی فرهنگ مبنا سعی شود
- احیاء زیرساخت شهری جهت بهبود کیفیت محیط مسکونی و ارتقاء سکونت در محله از طریق ظرفیت سازی

معنا

- فرهنگ سازی و حفاظت از مناظر واجد ارزش تاریخی و فرهنگی و همچنین آماده کردن فضاها فرهنگی برای حضور گردشگر
- خلق تصویری قوی و تازه از محله راه ری به عنوان محله تاریخی واجد ارزش
- ایجاد فضاها فرهنگی و حساس کردن اهالی نسبت به میراث فرهنگی (در جهت ارتقاء وضعیت فرهنگی محیط)
- ایجاد رویداد های فرهنگی به مانند برپایی تئاترها و نگارخانه های عمومی، گالری ها و تالارهای فرهنگ
- حفظ تصویر زیارتی و سیاحتی محله به عنوان نماد ارزش روحی و فرهنگی در مقیاس شهری

نتیجه گیری نهایی

رویکرد بازآفرینی فرهنگ مبنا با نگاهی به اهداف کالبدی و کارکردی محیط برای پاسخ به نیازهای کیفی و روانی شهروندان مانند، تعلق خاطر، هویت، توقعات عام، مشارکت عمومی، ارزش های فرهنگی و امنیت اجتماعی برای تکمیل مفهوم بازآفرینی به وجود آمده است. در توانمند سازی محیطی، علاوه بر ویژگی های فیزیکی و کالبدی مناظر فرهنگی، به ویژگی های عملکردی، معنایی و روانی و جنبه زیست محیطی نیز توجه می شود. بازآفرینی فرهنگ مبنا با هدف حضور توسعه پایدار اجتماع محلی، از طریق غنی ساختن تجربه فضاهای جمعی و مشارکتی صورت می پذیرد.

در شهر قزوین فرسودگی در بافت تاریخی شهر به ویژه محله راه ری به چشم می خورد که علی رغم هویت غنی و ویژگی های تاریخی و فرهنگی ارزشمند به دلیل وضعیت نامطلوب کالبدی و عدم وجود برنامه توسعه مناسب در وضعیت نامطلوبی به سر می برد. بنابراین برای حفظ هویت تاریخی و میراث فرهنگی، نیازمند نگهداری از بخش های قدیم شهرها هستیم، یکی از این رویکردها بازآفرینی شهری بر مبنای ایده های فرهنگی است. نتایج حاصل از مطالعات میدانی در محله راه ری نشانگر آن است که حس تعلق در این محله بیش از هر چیز وابسته به حرم مطهر شاهزاده حسین است که می توان از وجود چنین نماد عظمتی می توان عایدات برای محله به ارمغان آورد. درگام نخست، اصلی ترین سیاست در برنامه پیش روی برنامه ریزان، برای چنین محلاتی به حداقل رساندن مهاجرت از این محدوده است. با تثبیت جمعیت در این محدوده و نیز حفظ هویت اجتماعی آن، با پرهیز از ورود کاربری های غیراستاندارد و بزرگ مقیاس، می توان تداوم هویتی مناسبی را در این محدوده متصور بود. وجود خدمات محلی نیز در این محدوده سبب شده است تا ساکنان و زائران از وجود آنها کمال رضایت را داشته باشند و تنها با بهسازی فضاهای مرتبط با خدمات محلی، امکان بهره برداری از آنها پس از اجرای برنامه های بازآفرینی وجود دارد. نکته قابل توجه نحوه برقراری تعاملات اجتماعی است که در مساجد و فضاهای عمومی محله ایجاد می شود که با تقویت فضاهای عمومی و مکان های شاخص محلی، قابل ارتقاء بوده و خود سبب افزایش حس تعلق به محله می گردد.

در نهایت لازم به ذکر است، با مدنظر قراردادن هدف اصلی این مقاله، حفاظت از بافت تاریخی با بهره گیری از ایده های بازآفرینی فرهنگ مبنا با تاکید بر توسعه اجتماع محلی، جهت ارتقاء تعاملات اجتماعی، پیشنهاداتی برای بافت تاریخی شهر ارائه گردید. ایجاد پیوندی ظریف بین محورها و عناصر تاریخی و کارکردهای مهم کنونی، و هویت برخی از بخشهای محله (اطراف حرم مطهر شاهزاده حسین)، به اختلاط ساکنان و زائران از قومیت و رهنگ های مختلف گره خورده است که این هویت کم نظیر را از طریق مداخله در برنامه های بازآفرینی شهری، می توان حفظ و تقویت و در مسیر توسعه اجتماع محلی گام برداشت. امید است موارد ذکر شده سبب ساز بهبود وضعیت فرهنگی شده و ارتقاء تعاملات و توسعه اجتماع محلی را به دنبال داشته باشد.

منابع

- احمدی، فرزانه و افشار، علی و آقا لطیفی آزاده (۱۳۹۳) "عوامل تأثیرگذار بر حس تعلق در فرآیند بازآفرینی در بافت مسکونی اطراف حرم حضرت امام رضا (ع)، محله نوغان" - نشریه هفت شهر دوفصلنامه عمران، بهسازی شهری (مرمت شهری) - شماره ۴۷-۴۸.
- امین زاده بهنازو دادرس راحله (۱۳۹۱) "بازآفرینی فرهنگ مدار دریافت تاریخی شهر قزوین با تاکید بر گردشگری شهری" - دو فصلنامه معماری ایرانی شماره ۲- پاییز و زمستان ۹۱- صفحه ۱۰۰ و ۱۰۱.

- ایزدی، محمد سعید و حناچی، پیروز (۱۳۹۴) "باز آفرینی شهری پیتر رابرتز- هیو سایک"- انتشارات: دانشگاه تهران.
- ایزدی محمد سعید (۱۳۹۴) "ارائه سمینار بازآفرینی فرهنگ مینا"- شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران.
- اسکندری ثانی، محمد و سجادی ژیلا (۱۳۹۳) "کنش جمعی، توسعه اجتماعات محلی و نقش آن ها در کاهش فقر شهری مورد شناسی: نعمت آباد تهران". مجله جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای، شماره ۱۱، تابستان ۱۳۹۳ - ص ۴۸-۳۱.
- برک پور، ناصر (۱۳۸۰) پایداری هویت در محله های مسکونی گفتگو با کامران ذکاوت، مجله شهرداری ها ۲۵ شماره ۲۵ تهران.
- پوراحمد، احمد، حبیبی، کیومرث، کشاورزی مهناز (۱۳۸۹) "سیر تحول مفهوم شناسی بازآفرینی شهری به عنوان رویکردی نودربافت های فرسوده شهری"، فصلنامه مطالعات شهرهای ایرانی اسلامی، شماره ۱، صفحه ۱.
- رضا زاده، راضیه و محمدی آیدغمیش و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۱) "توسعه اجتماع محلی با بهره گیری از ظرفیت های مشارکتی در رویکرد دارایی مینا - مطالعه موردی: محله امام زاده حسن"، منطقه ۱۷ تهران - مجله مدرس علوم انسانی - برنامه ریزی و آمایش سرزمین - دوره شانزدهم، شماره ۲، بهار ۱۳۹۱.
- تقوایی، مسعود و صفر آبادی، اعظم (۱۳۹۲) "توسعه پایدار شهری و برخی عوامل موثر بر آن". مجله مطالعات جامعه شناختی شهری - سال سوم - شماره ششم ص ۲۲-۱.
- پوراحمد، احمد، حبیبی، کیومرث، کشاورز، مهناز (۱۳۸۹) "سیر تحول مفهوم شناسی بازآفرینی شهری به عنوان رویکردی نو در بافت های فرسوده ی شهری"، نشریه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، پاییز، دوره ۱، شماره ۱.
- حسین زاده یزدی، مهدی (۱۳۹۴) تکامل و پیشرفت انسان و جامعه از دیدگاه شهید مطهری - دو فصلنامه الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی - دوره ۳، شماره ۵، صفحه ۵۸-۳۷.
- خاکپور، براتعلی و مافی، عزت الله و باوان پوری، علیرضا (۱۳۸۸) "نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محله ای (نمونه: کوی سجاده مشهد)" مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای (۱۲) ۸۱-۵۵.
- حناچی، پیروز، فدانی نژاد، سمیه (۱۳۹۰) "تدوین چارچوب مفهومی حفاظت و بازآفرینی یکپارچه درباخت های فرهنگی - تاریخی"، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۶، صفحه ۲۱.
- سیدمحسن و ملیحه مقصودی (۱۳۸۱) "مرمت شهری (تعاریف، نظریه ها، تجارب، منشورها، قطعنامه های جهانی، روش ها و اقدامات شهری)"، دانشگاه تهران.
- لطفی، سهند (۱۳۹۰) "تبارشناسی بازآفرینی شهری ازبازسازی تا نوزایی" - انتشارات آذرخش.
- لطفی، سهند (۱۳۹۰)، "بازآفرینی شهری فرهنگ مینا"، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۵.
- تقوایی، علی اکبر، تاجدار، رسول (۱۳۸۸) "در آمدی بر حکمروایی خوب شهری رویکردی تحلیلی"، نشریه مدیریت شهری، انتشارات دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- تقوایی، محمد، اکبری (۱۳۸۷) "مقدمه ای بر برنامه ریزی و مدیریت گردشگری شهری"، انتشارات پیام علوی.

- عارفی، مهیار (۱۳۸۰) "به سوی رویکردی دارای - مبنا برای توسعه اجتماع محلی"، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۰، زمستان،
- حبیبی، سید محسن و ملیحه مقصودی (۱۳۸۶) "مرمت شهری: تعاریف، نظریه ها، تجارب، منشورها و قطع نامه های جهانی، روش ها و اقدامات شهری" - تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- حبیبی، کیومرث، (۱۳۸۶) "بهسازی و نوسازی بافت های کهن شهری"، تهران: انتشارات انتخاب
- حناچی، پیروز [و دیگران] (۱۳۸۶) "بررسی تطبیقی مرمت شهری در ایران و جهان (با نگاه ویژه به بافت تاریخی شهر یزد) / تهران: سبحان نور: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری پایگاه میراث فرهنگی شهر تاریخی یزد.
- رفیعیان، مجتبی و رضازاده، راضیه و محمدی آیدغمیش، فاطمه (۱۳۹۲) "نقش رویکرد دارایی مبنا در توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: محله امامزاده حسن تهران)"، مجله باغ نظر شماره ۲۵، سال دهم، ۴۸ - ۳۹.
- رفیعیان، مجتبی، خدائی زهرا و داداش پور، هاشم (۱۳۹۳) "ظرفیت سازی اجتماعات محلی به مثابه رویکردی در توانمند سازی نهادهای اجتماعی". فصلنامه جامعه شناسی نهادهای اجتماعی صفحات ۱۳۳-۱۶۰.
- رفیعیان، مجتبی و خرمگاه، شیوا و اسماعیلی، علی (۱۳۸۹) "بازآفرینی شهری و رویکرد ایجاد و توسعه محلات سنتی (TND) شهری" سال دوم - شماره ۸ - خرداد ماه
- رضازاده، راضیه و محمدی آیدغمیش، فاطمه و رفیعیان، مجتبی، (۱۳۹۲)، "نقش رویکرد دارای مبنا در توسعه پایدار محلی (مطالعه موردی: محله امامزاده حسن تهران)" - فصلنامه علمی پژوهشی مرکز پژوهشی هنر معماری و شهرسازی نظر - شماره ۲۵، سال دهم، تابستان.
- زیاری، کرامت اله و جانبابا نژاد، محمد حسین (۱۳۹۳) "دیدگاهها و نظریات شهر سالم"، مجله اندیشه و پژوهش سال نهم - شماره ۹۵، ص ۱۰ تا ۲۳.
- زنگی آبادی، موید فر سعیده (۱۳۹۰) "رویکرد بازآفرینی شهری در بافت فرسوده"، معماری و شهرسازی آرمان شهر ۱۳۹۲، ص ۲۹۷-۳۱۴.
- سجاذزاده حسن و سجاد زلفی گل (۱۳۹۳) "طراحی شهری در بازآفرینی محلات سنتی با رویکرد محرک توسعه"، فصل نامه آمایش محیط، شماره ۱۳، ص ۱۴۸-۱۷۱
- شیخ، غلامرضا (۱۳۸۳). توسعه پایدار از طریق توانمندسازی جوامع محلی تعمیم الگوهای موفق: مدیریت و سازماندهی طرح های توسعه محله ای - مؤسسه همیاران.
- شماعی، علی - پورا احمد، احمد (۱۳۸۵)، بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا،: دانشگاه تهران.
- صبحی زاده، مهشید، ایزدی، محمد سعید (۱۳۸۳) "حفاظت و توسعه: دو رویکرد مکمل یا مغایر؟ "آبادی" دوره ۱۴، صفحات ۴۳ صفحات ۲۱-۱۲.
- صراف، مظفر و شالی، محمد و محمد نژاد، علی و اسکندری ثانی، محمد و خدابخشی، زهرا و سلیمانی، منصور. (۱۳۹۴). «پایداری شهر ایرانی؛ کندوکاو در چالش ها و نقش برنامه ریز توسعه ی شهری .
- صفدری، سیما و پورجعفر، محمدرضا و رنجبر، احسان (۱۳۹۳) "بازآفرینی فرهنگ مبنا زمینه ساز ارتقاء تعاملات فرهنگی (نمونه موردی: بافت تاریخی شهر مشهد)" نشریه هفت شهر، دوره ۴، شماره ۴۷ و ۴۸، صفحه ۲۵-۳۹.

- غفاری، ناهید (۱۳۹۶) بازآفرینی بافت های شهری دارای ارزش تاریخی بارویکرد فرهنگ مبنا (نمونه موردی محله آخوند شهرقزوین)-پایان نامه کارشناسی ارشد- استاد راهنما رحیم هاشم پور و استاد مشاورمجید زارعی - دانشگاه بین المللی امام خمینی.
- غلامرضا، کاظمیان و قربانی زاده، وجه الله و شفیعا، سعید (۱۳۹۲)"دستیابی به توسعه پایدار محلی از طریق ظرفیت اجتماعی ساکنین و فعالان -اقتصادی محله غیررسمی مطالعه موردی: محله شمیران نو". فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات شهری- شماره چهارم .
- فلامکی، محمد منصور(۱۳۸۴)" سیری در تجارب مرمت شهری «از ونیز تا شیراز» / تهران: نشر فضا.
- فلامکی، محمد منصور (۱۳۸۷)" باززنده سازی بناها و شهرهای تاریخی "، انتشارات دانشگاه تهران.
- قاسمی، وحید و اسماعیلی، رضا و ربیعی، کامران، (۱۳۸۵) " « سطح بندی سرمایه اجتماعی در شهرستانهای استان اصفهان »"، فصلنامه رفاه اجتماعی، س ۶، ش ۲۳، صص ۲۲۵-۲۴۸-۱۳۸۵.
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۹)، " اصول نوسازی شهری"، انتشارات آذرخش.
- کلانتری، حسین و احمد پوراحمد (۱۳۸۵) " فنون و تجارب برنامه ریزی مرمت بافت تاریخی شهرها"/ تهران: پژوهشگاه علوم انسانی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی .
- گرانپایه واقعی، طاهره، دانشپور، زهره (۱۳۹۲)" برنامه ریزی توسعه اجتماع پایدار در یک ناحیه خرد شهری، در سطح اجتماع محلی: محله امیرآبادشهرتهران"، نشریه علمی پژوهشی نامه ی معماری و شهرسازی، دوره ی ۵، شماره ۱۰، بهار و تابستان .
- لطفی، سهند، (۱۳۸۹) "بازآفرینی شهری فرهنگ مبنا و حفاظت محور" مقدمه ای بر ضرورت"، نشریه هفت شهر، معماری و شهرسازی، شماره ۲۱-۲۲، بهار .
- لطفی، سهند (۱۳۹۰) " بازآفرینی شهری فرهنگ مبنا: تأملی بر بن مایه ی فرهنگی و کنش بازآفرینی"، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، شماره ۴۵، بهار .
- مخبر، عباس (۱۳۶۵)"برنامه ریزی در سطح محلی و توسعه روستایی: راهبردهای جایگزین"، تهران، چاپ اول، انتشارات وزارت امور خارجه.
- مختاری، تینا (۱۳۸۸)"بازیابی و باززنده سازی لاله زار، کهن خیابان پایتخت، گامی درپوش هویت تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری.
- مجیدی خامنه، بتول و کولیوند، حجت اله، (۱۳۹۱) "تحلیل ساختار فضایی محله شهری بر مبنای توسعه ی پایدار اجتماع محور (مطالعه موردی محله دارآباد تهران)"، فصل نامه آمایش محیط شماره ۱۹.
- محمدزاده میاب، غزال (۱۳۹۴) "بررسی ظرفیت تاثیرگذاری نظریه های توسعه شهری بر شکل گیری اجتماعات محلی در شهرهای معاصر ایران(مورد پژوهی: محله دبستان- منطقه ۷ تهران)".پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی.
- مهندسان مشاور طرح پایدار، (۱۳۸۶) " طرح تفصیلی شهر قزوین"، وزارت مسکن و شهرسازی.

- مفیدی، مهرانوش و بحرینی سید حسین و ایزدی، محمد سعید (۱۳۹۲) "رویکردها و سیاست های نوسازی شهری (از بازسازی تا بازآفرینی شهری پایدار)" - مجله: مطالعات شهری - شماره ۹ صفحه ۱۷-۳۰
- مهندسین مشاور طرح محیط پایدار، (۱۳۸۴) "طرح راهبردی تفصیلی ویژه و طراحی شهری بافت فرسوده (مسئله دار)"، شهر قزوین، تهران.
- -مهجوی، شهرزاد (۱۳۹۱) " معرفی یک سند شهری - به سوی نوزایی شهری " - هفت شهر سال سوم شماره ۶ و ۷.
- نصیری، اسماعیل (۱۳۹۴) "راهبردهای کاهش فقر شهری با تاکید بر اجتماعات محلی (مورد پژوهی: محله بی سیم شهر زنجان)" فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری، سال دوم، شماره ی هفتم، پاییز ۱۳۹۳، صفحات ۱۲۵-۱۰۷.
- هارتموت، بوسل (۱۳۸۱) "توسعه پایدار مفاهیم و محدودیتها"، مترجم حسن دارابی فصلنامه علمی - پژوهشی مسکن و انقلاب، شماره ۸۹، تهران.
- نوبری، نازک و رحیمی، محمد (۱۳۸۹) "حکمرانی خوب شهری یک ضرورت تردید ناپذیر مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران"، دانش شهر: شماره ۱۱.

- Bird, J., Curtis, B., Putnam, T., Robertson, G. and Tickner, L (eds) (1993), *Making the Futures: Local Cultures, Global Changes*, London and New York: Routledge.
- Evans, G. (2005), *Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration*, *Urban Studies*, Vol. 42, Nos. 5/6, 1-25, May 2005.
- Beswick Carole-Ann . Tsenkova, Sasha. (2002) *Overview Of Urban Regeneration Policies in Urban regeneration: learning from the British experience / edited by Sasha Tsenkova University of Calgary.*
- Bianchini, F. and Parkinson, M. (1993), *Cultural Policy and Urban Regeneration: The Western European Experience*, Manchester Manchester University Press.
- Bianchini, F. and Ghilardi, L. (2007), *Thinking culturally about place*, in *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol.3, Number 4, October, Palgrave journals.
- Burgel, G. (2000). *Lavilleaunjournhuri*, paris: Hachette, Pluriel - Kearns, G. and Philo, C. (eds) (1993). *Selling Places: The Pastas Cultural Capital Past and Present*. Oxford: Pergamon Press.
- Bryant, L. S., *Community Foundations the Asset-based Development of an Australian Community Organization as a Foundation Source for Sustainable Community Development*, RMIT University (School of Management), Australia, 2006.
- Callan Timothy, "bachelor of arts degree in sustainable community development", Daeman College, 2002 .
- (CLG)(Communities and Local Government) (2007e) *Strong and Prosperous Communities: The Local- Government White Paper – Making It Happen: The Implementation Plan*, London: HMSO.
- Colantonio & Dixon (2011) *Urban Regeneration & Social Sustainability: Best Practice from European Cities*.
- Grunder Sherrie, "Toward a sustainable Community", www.shwee.uwm.edu, 2007 .
- Gharai, F., *Generic Principles of Neighborhood Design: With Particular Refrence to Tehran*, Published by University of Sheffield, 1999.
- Hamdi, Nabeel & Goethert Reinhard, *Action Planning for Cities: A Guide to Community Practice*, New York: John Wiley and Sons Ltd, 1997.

- LUDA .(2003) *Appraisal of Urban Rehabilitation Literature and Projects, Including a Glossary of Terms and a Preliminary Set of Indicators Characterising LUDA. Large Scale Urban Distressed Areas (LUDA), Dresden.*
- Lichfield, D. (2000) *The Context of Urban Regeneration, in Urban Regeneration. Sage Publications Ltd* Landry, Ch. (1995). *The Art of Regeneration: Urban Renewal Through Cultural Activity, DemOS.*
- Landry, Ch., Greene, L., Matarasso, F. and Bianchini, F. (1996), *The Art of Regeneration: Urban Renewal through Cultural Activity , A Comedia Report, Comedia, Lond.*
- Middleton, C. and Freestone, P. (2008). *The Impact of Culture-led Regeneration on Regional Identity in North East England, Prague, Czech Republic.*
- Montgomery, J. (1998). *Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design, Journal of Urban Design, 3, pp. 93.*
- Roberts, P. & Sykes, H. (2000). *Urban Regeneration: Handbook, London. Sage Publications.*
- Roberts, P.; Jeffrey, P. (2006) *Signposts to sustainable communities: lessons from the exemplar learning programme 2006. RENEW, London..*
- Temple Bar, Dublin's Cultural & Creative Quarte. *On the WWW, at <http://www.templebar.ie>, 5 Dec 2014.*
- RMIT University (School of Management), Australia, 2006.
- Vickery, J. (2007), *The Emergence of Culture-led Regeneration: A policy concept and its discontents, Centre for Cultural Policy Studies University of Warwick Research Papers No. 9, Series Editors: Oliver Bennett and Jeremy Ahearne*
- World Health rganizatin (2003), *Frequently Asked Question about Community – Based Initietives, Regional Office for the Eastern Miditerrean Cairo, Nasr City, Egypt.*